

Katriina Marjanen, Laura Pienmunne, Alisa Silver

Yhteisöiltojen merkitys yhteisöllisyyden edistämisessä

Lastensuojelun laitoshoidon työntekijöiden näkemyksiä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

9.10.2017

<p>Tekijät Otsikko</p> <p>Sivumäärä Aika</p>	<p>Katriina Marjanen, Laura Pienmunne ja Alisa Silver Yhteisöiltojen merkitys yhteisöllisyyden edistämisessä – lastensuojelun laitoshoidon työntekijöiden näkemyksiä</p> <p>55 sivua + 3 liitettä 9.10.2017</p>
<p>Tutkinto</p>	<p>Sosionomi (AMK)</p>
<p>Koulutusohjelma</p>	<p>Sosiaalialan koulutusohjelma</p>
<p>Ohjaajat</p>	<p>lehtori Katja Ihamäki lehtori Jukka Törnroos</p>
<p>Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää työntekijöiden näkemyksiä siitä, mikä on yhteisöiltojen merkitys yhteisöllisyyden edistämisessä ja miten nuorten osallisuus toteutuu yhteisöiltojen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Opinnäytetyössä tarkastellaan, pitävätkö työntekijät yhteisöiltoja tavoitteellisenä toimintana, joka edistäisi yhteisöllisyyttä ja toteutuvatko illoille asetetut tavoitteet. Lisäksi työssä käsitellään yhteisöiltojen merkitystä nuorten hyvinvoinnille. Tutkimuskysymyksiä lähestytään yhteisöllisyyden, osallisuuden ja yhteisökasvatuksen käsitteiden kautta.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Helsingin Diakonissalaitoksen lasten ja nuorten laitoshoidon yksikön Alatalon kanssa. Alatalossa järjestetään kerran viikossa yhteisöiltoja, joissa nuoret ja työntekijät viettävät aikaa yhdessä erilaisten aktiviteettien parissa, esimerkiksi leipoen tai retkiä tehden.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin haastatteleamalla kuutta Alatalon työryhmän jäsentä. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmää hyödyntäen. Teemahaastattelu valikoitui aineistonkeruun menetelmäksi, koska sen avulla saatiin työntekijöiden asioille antamat merkitykset parhaiten esille. Haastattelut suoritettiin Alatalon tiloissa kahtena erillisenä päivänä. Haastattelut nauhoitettiin, litteroitiin ja analysoitiin aineisto- ja teorialähtöisesti sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla.</p> <p>Aineiston perusteella todettiin, että yhteisöilloilla on positiivinen merkitys yhteisöllisyyden edistämiseksi ja nuorten hyvinvoinnille. Nuorten osallisuus toteutuu yhteisöiltojen suunnittelussa ja toteuttamisessa vaihtelevalla tavalla ja sen tukemisessa on vielä parannettavaa. Työntekijöillä ei ole yhtenevää näkemystä yhteisöiltojen tavoitteista, jolloin niiden toteuttamista on vaikea arvioida. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää sekä tutkimusassamme yksikössä että muissa lastensuojelun laitoshoidon yksiköissä yhteisöllisyyden edistämiseksi. Jatkotutkimuskohteena nähdään nuorten näkemysten selvittäminen.</p>	
<p>Avainsanat</p>	<p>lastensuojelu, yhteisöllisyys, osallisuus, yhteisökasvatus, hyvinvointi</p>

Authors Title	Katriina Marjanen, Laura Pienmunne and Alisa Silver Advancing the Sense of Community through Community Evenings
Number of Pages Date	55 pages + 3 appendices 9 October 2017
Degree	Social Services
Degree Programme	Bachelor of Social Services
Instructors	Katja Ihamäki, Senior Lecturer Jukka Törnroos, Senior Lecturer
<p>This Bachelor's thesis was carried out in cooperation with Helsinki Deaconess Institute's child and youth institutional care unit Alatalo. Alatalo holds community evenings once a week where the youth and the employees spend time together amongst various activities, for instance baking or taking recreational trips.</p> <p>The purpose of this thesis is to examine the views of the employees regarding the significance of the community evenings on advancing the sense of community and how the participation of the youth actualizes in planning and executing. The thesis also studies whether the employees consider the community evenings to be a goal-directed activity for enhancing communality and if the objectives of these community evenings are met. In addition, this thesis examines the meaning of the community evenings regarding the well-being of the youth. The research questions are approached through concepts of communality, participation and communal upbringing.</p> <p>This Bachelor's thesis was carried out as a qualitative research. The research material was collected by interviewing six workers in Alatalo. In order to emphasize the views of the workers in this thesis, the method chosen was a theme interview. The workers were interviewed in the premises of Alatalo on two different days. The interviews were recorded and transcribed and the material was analysed by using content analysis and categorizing the material into main themes.</p> <p>According to the research material, the community evenings have a positive impact on improving the communality and the well-being of the youth in Alatalo. The level of the participation of the youth varies, when it comes to planning and carrying out the community evenings. Supporting the participation of the youth should be improved to some extent. The workers don't have convergent views on the goals of the community evenings, which makes it challenging to evaluate how the goals are being achieved. The results of this thesis can be utilized in Alatalo or in other child and youth institutional care units in order to advance the sense of community. A useful topic for further research would be to find out the views of the youth on these matters.</p>	
Keywords	child welfare, communality, participation, communal upbringing, well-being

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lasten ja nuorten laitoshoidon yksikkö Alatalo	3
3	Lastensuojelun laitoshoido	5
3.1	Lastensuojelun luonnehdintaa	5
3.2	Lasten ja nuorten laitoshoido	7
3.3	Lastensuojelun asiakkuuteen vaikuttavia tekijöitä	8
3.4	Nuoruus elämänvaiheena	9
4	Yhteisöllisyys	11
4.1	Yhteisö	11
4.2	Sosiaalinen pääoma	11
4.3	Yhteys yksilön hyvinvointiin	12
4.4	Yhteisöllisyys lastenkodissa	13
4.5	Nuorten vertaissuhteet ja ryhmätoiminta	14
5	Osallisuus	17
5.1	Osallisuus yhteisössä ja sosiaalinen osallisuus	17
5.2	Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelussa	18
5.3	Osallisuuden tasomalli	19
6	Yhteisökasvatus	21
7	Opinnäytetyön toteutus	23
7.1	Tutkimuskysymykset ja tavoitteet	23
7.2	Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta	24
7.3	Aineiston analyysi	25
7.4	Eettisyys	26
8	Tulokset	27
8.1	Yhteisöillat	27
8.1.1	Yhteisöiltojen sisältö ja suunnittelu	27
8.1.2	Yhteisöilloille asetetut tavoitteet ja niiden toteutuminen	29
8.2	Osallisuus	31
8.2.1	Nuorten esittämät toiveet ja palaute yhteisöiltojen suhteen	31
8.2.2	Yhteisöiltoihin osallistuminen	32

8.3	Yhteisöllisyys	33
8.3.1	Yhteisöllisyyden edistäminen	34
8.3.2	Yhteisöiltojen merkitys nuorten hyvinvoinnille ja keskinäiselle vuorovaikutukselle	35
8.3.3	Nuorten ryhmätaidot ja ryhmädynamiikka	37
8.3.4	Lastenkodin yhteisöllisyyden erityispiirteitä	39
8.3.5	Ryhmän ulkopuolelle jäävien nuorten tukeminen	40
8.3.6	Vertaispalautteen merkitys	41
8.4	Yhteisökasvatus	42
9	Päätelmät	44
10	Pohdinta	47
	Lähteet	51
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelurunko	
	Liite 2. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	
	Liite 3. Tiedote haastateltaville työntekijöille	

1 Johdanto

Yksinäisyys aiheuttaa yhteiskunnassamme yhä suurempia ongelmia. Yksinäisyys, yhteisön ja sosiaalisen verkoston puute voi johtaa esimerkiksi syömishäiriöihin, unettomuuteen, alkoholin liikkäyttöön, masennukseen ja ahdistukseen. Tämän kaltaiset oireet ovat riskitekijöitä syrjäytymiselle, joka on Suomessa merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Yksinäisyyttä voi esiintyä lapsuudesta ja nuoruudesta lähtien. Suomessakin noin 20 prosenttia lapsista haluaisi saada enemmän ystäviä. Yksinäisyyteen tulisi puuttua ja katkaista kierre jo lapsuudessa, sillä yksinäisyys saattaa pitkittyä ja siirtyä aikuisuuteen asti. Yksinäisenä kasvaneet nuoret kokevat helposti ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta ja he myös tulkitsevat sosiaalista ympäristöään negatiivisesti. Yksinäisyyteen voidaan puuttua jo lapsuudessa esimerkiksi koulussa järjestämällä monipuolisesti kerhotoimintaa ja ehkäisemällä sekä vastustamalla kiusaamista. Tärkeää on myös sosiaalisten taitojen opettaminen sekä tarvittaessa avun hakeminen esimerkiksi psykoterapiasta. (Malmberg 2017.) Yhteisöllisyys ja sen tukeminen voisikin olla osa ratkaisua yksinäisyyden vähentämiseksi, sillä yhteisöissä toimiessaan nuori oppii sosiaalisia taitoja. Kun nuori kiinnittyy yhteisöihin, hänen on mahdollista kokea merkityksellisuuden ja arvostuksen tunnetta, mikä taas ehkäisee yksinäisyyttä. (Salmivalli 2008: 33, 36–38; Lindfors 2007: 21–37.)

Myös yhteiskunnan muutos yksilöitä korostavampaan suuntaan on johtanut siihen, että on alettu kaivata yhteisöjä ehkäisemään sosiaalisia ongelmia. Vaikka ulkopuolelta määritetyt yhteisöt voivat tuntua yksilöstä ahdistavilta, ovat yhteisöt kuitenkin suurelle osalle voimavarojen lähteitä. Yksilön onkin hankalaa yksin paikata sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin puutetta. (Korkiamäki – Nylund – Raitakari – Roivainen 2008: 10–11.) Erityisesti nuoret näkevät ryhmään ja yhteisöön kuulumisen tärkeänä, syrjäytymistä määrittelevänä tekijänä. He kuvailevat syrjäytymisen olevan ennen kaikkea yksinäisyyttä ja ulkopuolisuutta vertaissuhteista ja kouluyhteisöstä. Nuoret hakevat osallisuutta, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja hyväksyntää suhteessa vertaisiinsa. (Törönen – Vornanen 2002: 37–38.) Nuorten hyvinvoinnin lisäämiseksi ja yksinäisyyden vähentämiseksi on perusteltua tarkastella yhteisöllisyyden merkitystä sekä sen edistämistä yksilöllisyyttä korostavana nykyaikana.

Opinnäytetyössämme käsitellään yhteisöllisyyden edistämistä työntekijöiden näkökulmasta Helsingin Diakonissalaitoksen lasten ja nuorten laitoshoidon yksikössä Alatalos-

sa. Opinnäytetyömme tutkimusympäristönä on lastensuojelun laitoshoidon sekä siellä kerran viikossa toteutettavat yhteisöillat, joissa nuoret ja työntekijät viettävät aikaa yhdessä eri aktiviteettien muodossa. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää työntekijöiden näkemyksiä siitä, mikä on yhteisöilltojen merkitys yhteisöllisyyden edistämisessä ja miten nuorten osallisuus toteutuu yhteisöilltojen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Aineistonkeruun menetelmäksi valikoitui teemahaastattelu, sillä sen avulla työntekijöiden ääni saadaan parhaiten kuuluviin. Työmme etenee lastensuojelun ja laitoshoidon tarkastelusta yhteisöllisyyden, osallisuuden ja yhteisökasvatuksen teoreettiseen viitekehykseen, jonka jälkeen tarkastelemme opinnäytetyön toteutusta ja tuloksia.

2 Lasten ja nuorten laitoshoidon yksikkö Alatalo

Toteutamme opinnäytetyömme yhdessä Helsingin Diakonissalaitoksen lasten ja nuorten laitoshoidon yksikön Alatalon kanssa. Helsingin Diakonissalaitos (HDL) on yleishyödyllinen säätiö, jonka toiminnan juuret ulottuvat vuoteen 1867. Säätiön toiminta koostuu monipuolisista sosiaali- ja terveystalvasta, kansalaistoiminnasta ja koulutalvasta. HDL näkee perustehtäväkseen tehdä työtä ihmisarvoisen huomisen puolesta. Toimintaa ohjaavat arvot ovat kristillinen lähimmäisenrakkaus ja luovuttamaton ihmisarvo. (Helsingin Diakonissalaitos 1 n.d.) Lasten ja nuorten laitoshoidon yksikkö Alatalo kuuluu HDL:n lapsi- ja perhepalveluihin, joihin kuuluvat myös lasten ja nuorten intensiivihoido, perhehoito ja perhekuntoutus PYY (Helsingin Diakonissalaitoksen Lapsi- ja perhepalvelut 2017: 25).

Lasten ja nuorten laitoshoidon yksikkö Alatalo tarjoaa lapsille ja nuorille ympärivuorokautista kuntouttavaa hoitoa (Helsingin Diakonissalaitos 2 n.d.). Hoitoprosessi suunnitellaan ja toteutetaan yksilöllisesti lapsen, nuoren ja perheen tarpeiden mukaan. Olenasta on eri teoreettisten viitekehysten ja menetelmien, esimerkiksi omahoitajatyöskentelyn ja yhteisöllisten ja toiminnallisten työtapojen, yhdistäminen sekä moniammatillinen työskentely HDL:n intensiivihoitomallin mukaisesti. Osaston työryhmän lisäksi Alatalon moniammatilliseen työryhmään kuuluvat lähiesimies, yksikön johtaja, psykologi ja perheterapeutti sekä tarvittaessa lasten- ja nuorisopsykiatri, neuropsykologi ja toimintaterapeutti sekä nuoren terapeutti. Intensiivihoitomallissa sijaishuoltoon on yhdistetty lasten- ja nuorisopsykiatrinen hoito monimuotoisesti oirehtiville lapsille ja heidän perheilleen. Osa Alatalon asiakkaista siirtyy yksikköön HDL:n intensiivihoidon yksiköistä, jolloin tärkeää on turvata hoidollinen jatkuvuus erityisesti siirtymävaiheessa. Alatalossa tuetaan vahvasti myös itsenäistymisvaiheessa olevia nuoria, joilla on tarvittaessa mahdollisuus myös jälkihuoltoon tuetun asumisen muodossa. (Helsingin Diakonissalaitoksen Lapsi- ja perhepalvelut 2017: 26, 34–35.)

Alatalossa hyödynnetään lasten ja nuorten hoidossa yhteisöllisiä ja toiminnallisia työtapoja (Helsingin Diakonissalaitoksen Lapsi- ja perhepalvelut 2017: 35). Alatalossa järjestetään kerran viikossa yhteisöilta, johon osallistuminen on sisällytetty Alatalon viikkorakenteeseen. Yhteisöillat ovat opinnäytetyömme tutkimuskohde. Yhteisöiltojen tarkoituksena on viettää yhteistä aikaa koko osaston kesken, esimerkiksi yhdessä leipomalla, ulkoilemalla tai retkeilemällä. Yhteisöiltojen kesto vaihtelee toiminnan muodon mu-

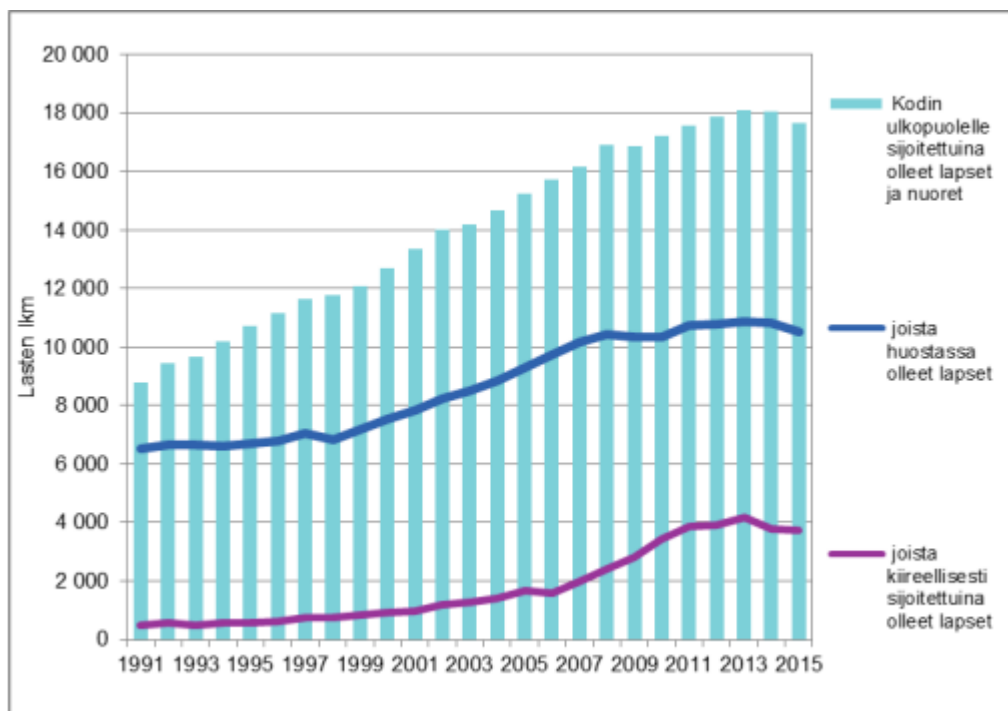
kaan. Kesäisin toteutetaan koko päivän mittaisia retkiä, jolloin tarkoituksena on lähteä pois Helsingistä ja tarjota nuorelle uusia kokemuksia. (Alatalon työntekijä 2017.)

3 Lastensuojelun laitoshoido

3.1 Lastensuojelun luonnehdintaa

Opinnäytetyömme toimintaympäristö on lastensuojelun laitoshoido. Lastensuojelua luonnehditaan lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämiseksi sekä turvaamiseksi. Lastensuojelun eri toimien tarkoituksena on turvata lasten sekä perheen hyvinvointi. (Bardy 2009: 11; Laakso 2009: 22.) Lastensuojelulaissa määritellään lastensuojelun keskeiset tehtävät. Lapsella on oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun: laki turvaa näiden oikeuksien toteutumista. Lastensuojelussa toimivien tulee huomioida ensisijaisesti lapsen etu, kun lastensuojelun tarvetta arvioidaan tai tukitoimia toteutetaan. Myös vanhempia ja muita lapsen hoitoon ja kasvatukseen osallistuvia henkilöitä täytyy tukea. Lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin turvaamiseksi on käytettävä ensisijaisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimia, mutta joskus lapsen etu vaatii myös sijaishuollon järjestämistä. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 4.)

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sisältää avohuollon tukitoimet, kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton ja niihin liittyvän sijais- ja jälkihuollon. Edellisten lisäksi kunnat järjestävät ehkäisevää lastensuojelua, jonka tavoitteena on tukea niiden lasten ja perheiden hyvinvointia, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaina. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan muun muassa kouluissa, neuvolassa, päiväkodeissa ja nuorisotyössä. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 3.)

Kuvio 1. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilasto kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleista lapsista ja nuorista sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleista lapsista vuosina 1991–2015 (Kuoppala – Säkkinen 2016: 1)

Lastensuojelun pääasialliset tehtävät voidaan jaotella kolmeen eri osa-alueeseen. Ensimmäinen tehtävä korostaa huolenpidon tarjoamista niille lapsille, jotka eivät saa hoitoa omilta vanhemmiltaan. Toinen tehtäväalue painottuu perheiden tukemiseen esimerkiksi lapsen tarpeiden tunnistamisessa. Kolmannen tehtäväalueen mukaan lastensuojelun tarkoituksena on suojella lapsia, jotka ovat vaarassa joutua vanhempiansa väärinkäytöksen tai laiminlyönnin kohteiksi. (Munro 2002: 37.)

Lastensuojelua voidaan erotella myös sen painotusten mukaan. Suojelupainotteinen lastensuojelu korostaa nimensä mukaisesti lapsen suojelua ennalta määriteltujen kriteereiden mukaan. Tässä painotuksessa unohdetaan ennaltaehkäisevä työ sekä jätetään perheet taka-alalle. (Laakso 2009: 22.) Suojelupainotteista mallia on kritisoitu myös siitä, että siinä lasta autetaan usein vasta henkeä uhkaavassa tilanteessa (Eronen 2012: 22). Sen sijaan hyvinvointipainotteisessa lastensuojelussa, jota Suomi ja Pohjoismaat edustavat, lastensuojelu nähdään laajemmin lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisena. Tätä painotusta on kritisoitu sen liiasta laajuudesta ja spesifioimattomuudesta (Laakso 2009: 22; Eronen 2012: 22).

3.2 Lasten ja nuorten laitoshoido

Suomessa lasten sijaishuolto järjestetään joko laitoshoidossa, esimerkiksi tutkimasamme yksikössä Alatalossa, tai perhehoidossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän raportin mukaan vuoden 2015 aikana 1,4 prosenttia lapsista ja nuorista eli yhteensä noin 17 664 lasta ja nuorta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle joko lyhyeksi tai pitkäksi ajaksi. Vuoden 2015 lopussa huostassa olleista lapsista ja nuorista 25 prosenttia oli sijoitettuna laitoksiin. (Kuoppala – Säkkinen 2016: 1, 5.)

Lastensuojelun laitoshoitopaikkoihin voidaan lukea muun muassa lastenkodit, koulukodit, nuorisokodit, perhekodit ja perheryhmäkodit. Edellä mainitut paikat voivat olla keskenään hyvin erilaisia: toisissa työntekijät asuvat, toisissa he työskentelevät vuoroissa. (Eronen 2012: 28.) Laitoksiin sijoitettuna olevien lasten iät, taustat ja määrä vaihtelevat suuresti. Laitoshoido voi olla kuntien ja valtion, hyväntekeväisyysjärjestöjen tai yksityisten tuottajien järjestämää. Vaikka palvelujen valvonta on kuntien vastuulla, yksityistämisen tuottaa haasteita laitoshoidon kehittämiseen, sillä on epäselvää, kuka kehittämisestä on vastuussa. (Eronen – Laakso 2016: 11.)

Laitostyötä voidaan toteuttaa eri tavoin ja eri painotuksia korostaen. Lastensuojelun laitostyötä voidaan toteuttaa muun muassa terapeutin ja sosiaalipedagogisen orientaation avulla. Terapeutin orientaatio on lähestymistapa, jota voidaan soveltaa monenlaisissa laitoshoidon yksiköissä. Terapeuttisuudella pyritään vastaamaan lapsen kokemuksiin traumaattisiin tapahtumiin: olennaista on lapsen kokemusten käsittely. Terapeuttisuudessa orientaatio on oleellista se, että lapselle tarjotaan turvallinen elinympäristö, jossa hän saa tukea ja jonka avulla hän voi kiinnittyä tavalliseen elämään ja yhteisöihin. Tärkeää on myös yhteistyö lapsen ja lapsen perheen kanssa. (Eronen – Laakso 2016: 18.)

Sosiaalipedagogisessa orientaatioissa korostetaan muun muassa arjen merkitystä, voimaantumista ja yhteisöllisyyttä. Laitoksessa jaetaan arki ja eletään yhdessä lasten kanssa. (Eronen – Laakso 2016: 18–19, 22.) Laitoshoidon erityisyyden rinnalle voidaan nostaa tavallisuutta, rutiineja ja sosiaalisia suhteita tuottavia arkisia käytäntöjä, joiden tavoitteena on luoda laitokseen mahdollisimman kodinomainen ympäristö ja perheenomaisia tunnesuhteita (Eronen 2012: 27). Tavoitteena on saada lastensuojelussa oleva lapsi tai nuori osaksi laajempaa yhteiskuntaa (Cameron 2004: 133).

Lastensuojelun laitoshoido on saanut osakseen kritiikkiä jo kauan. On tutkittu, että laitoshoido on kallista, ja se saattaa vaarantaa sekä lasten että työntekijöiden turvallisuutta.

den. Lisäksi laitoshoidolla saatuja tuloksia on vaikea osoittaa. (Eronen – Laakso 2016: 9–10; Eronen 2012: 32.) Laitoshoidon kehittämistarpeet kohdistuvat juuri näihin tekijöihin. Vuonna 2012 voimaan tulleen lakimuutoksen mukaan lapsen ensisijainen sijoituspaikka on perhehoito, mutta vielä tämä muutos ei näy tilastollisesti. (Eronen – Laakso 2016: 9–10.) Laitossijoitus on puuttumista perheen henkilökohtaiseen elämään, ja se vaikuttaa perhesuhteisiin ja muokkaa yksilön identiteettiä (Eronen 2012: 26).

3.3 Lastensuojelun asiakkuuteen vaikuttavia tekijöitä

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten kasvuolot ja elinympäristö poikkeavat keskimääräisen väestön lasten kasvuoloista. Lastensuojelun asiakaslasten kasvuolot ja elinolosuhteet ovat usein monin tavoin muuttuvia, haastavia ja lasta kuormittavia. Lapsi tulee lastensuojelun asiakkaaksi eri tavoin. Lastensuojelun asiakkuuteen päätymistä voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta. Ensiksi, aloite voi tulla perheen sisältä, esimerkiksi asiakkaalta itseltään. Joskus taustalla on myös vanhempien toive sijoituksesta. Toiseksi, lastensuojeluprosessin on voinut laittaa vireille asiakkuuden tarvetta havainnoiva taho, kuten läheis- ja auttajaverkosto. Kolmanneksi, lastensuojelun asiakkuuteen valikoitumista voidaan tarkastella sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Useimmiten itse lastensuojeluasia lähtee liikkeelle virallisesta lastensuojeluilmoituksesta, ja ilmoituksen tekee pääasiassa viranomainen tai palveluntuottaja. (Heino 2009: 63–66; Kivinen 1994; Myllärniemi 2006: 63–75.)

Merkittävimpiä tekijöitä huostaanoton tarpeen taustalla ovat erilaiset lapsen kehityksen ja kasvuolosten riskitekijät. Lapseen ja nuoreen liittyviä, lastensuojelun asiakkuuteen johtavia taustatekijöitä ovat muun muassa kouluvaikeudet, huono psyykkinen terveys, nuoren rajattomuus, hallitsevuus ja väsyneisyys, vammaisuus tai kehitysviivästymä sekä ristiriidat vanhempien kanssa. Vanhempiin ja kasvuoloihin liittyviin riskitekijöihin lukeutuvat riittämätön vanhemmuus, vanhempien päihdeongelmat, lapsen perushoidon ja -turvan puutteet, perheristiriidat ja väkivalta sekä vanhemman jaksamattomuus, osaamattomuus ja avuttomuus. (Heino 2007: 4; Heino 2009: 63–66; Myllärniemi 2006: 63–75.)

Lapsen ikä näyttää selittävän lastensuojelun tukitoimien tarvetta ja laatua. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia käytetään keskimäärin niukemmin ja lyhyemmän aikaa nuorten kuin pienten lasten kohdalla, vastaavasti sijoituspäätökset ovat yleisempiä. Sitä voi

selittää osaltaan se, että nuorten vanhemmat toivovat huostaanottoa useammin kuin joka toisen nuoren kohdalla. Uupunut vanhempi pyytää nuoren huostaanottoa tilanteen pahentuessa tai kriisiytyessä. 13–17 -vuotiailla nuorilla huostaanottoja aiheuttaa eniten nuorten oma rajaton käytös, johon lukeutuu kouluvaikeudet, ristiriidat kotona, nuoren psyykkinen oireilu, nuoren päihteidenkäyttö ja muu asosiaalinen oireilu tai syrjäytymisriski. Tutkimuksissa tehtyjen havaintojen mukaan nuorten lastensuojelun asiakkuus liittyy murrosiän problematiikkaan. Nuorten niin sanotut näkyvät ja herkästi näyttäytyvät ongelmat, kuten juuri nuorten rajaton käyttäytyminen, saavat helposti huomiota eri tahoilta ja saattavat käynnistää lastensuojelun hankkeen helpommin. (Myllärniemi 2006: 69–71; 104–110.)

3.4 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruusikä tarkoittaa sekä psyykkistä että fyysistä kehitysvaihetta, joka sijoittuu lapsuuden ja aikuisuuden väliin. Nuoruuden on määritelty sijoittuvan ikävuosien 12–22 välille (Aalberg – Siimes 2007), mutta nuoruus Suomessa, kuten muissakin länsimaissa, on selkeästi pidentynyt esimerkiksi pitkittyneen opiskeluvaiheen kautta. (Aapola – Kaarninen 2003.) Lastensuojelulain mukaan lapsia ovat alle 18-vuotiaat ja nuoria 18–20-vuotiaat (Lastensuojelulaki 417/2007 § 6). Nuorisolaissa nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita, alaikäraja ei ole nuorisolaissa määritelty. (Nuorisolaki 1285/2016 § 3.)

Nuoruuden aikana tapahtuu monia muutoksia. Fysiologiset muutokset, ajattelutaitojen kehittyminen ja sosiaaliset muutokset määräävät nuoren kehitystä. Murrosikä ja puberteetti ovat nuoruusajan näkyvimpiä muutoksia, jolloin tapahtuu sekä fyysistä kasvua että hormonaalisia muutoksia. Nopeat fysiologiset muutokset vaikuttavat myös nuoren käsitykseen itsestään ja nuoren minäkuva muuttuu. Myös muiden ihmisten suhtautuminen nuoreen muuttuu puberteetin myötä; esimerkiksi kovin varhain tai vastaavasti kovin myöhään tapahtuva puberteetti voi vaikuttaa siihen, miten vastakkainen sukupuoli kohtaa nuoren. (Nurmi – Ahonen – Lyytinen – Lyytinen – Pulkkinen – Ruoppila 2015: 124–128.)

Nuori kypsyy myös ajattelultaan. Ajattelu kehittyy abstraktimmaksi ja nuori oppii suunnittelemaan ajatteluaan tulevaisuuteen. Ajattelu muuttuu yleisemmälle tasolle, jota selittää nuoren minäkuvaa, maailmankuvaa, moraalia ja tulevaisuuden suunnittelua koskevat muutokset nuoren kehityksessä. Vanhempiensa suhteen nuori usein hakee itsenäisyyt-

tä, ja toisaalta vuorovaikutus usein muuttuu vastavuoroisemmaksi. Nuoruudessa ikätovereiden merkitys korostuu, ja nuori viettää yhä enemmän aikaa ikätovereiden kanssa. (Nurmi ym. 2015: 128–130.)

Kuten jokaiseen ikävaiheeseen, myös nuoruuteen liittyy tiettyjä kehitystehtäviä. Kehitystehtävät ovat kullekin ikävaiheelle tyypillisiä haasteita, joiden kautta mahdollistuu yksilön kehittyminen sekä siirtyminen seuraavaan ikävaiheeseen. (Dunderfelt 2011: 85.) Nuoruuden kehitystehtäviksi on määritetty sukupuoli-identiteetin omaksuminen ja suhteiden luominen toiseen sukupuoleen, koulutuksen hankkiminen, valmistautuminen työelämään ja perhe-elämään sekä ideologian omaksuminen. Nuoruuden loppuvaiheessa, jota kutsutaan myös myöhäisnuoruudeksi, kehitystehtäviä ovat sopivan elin-kumppanin tai puolison valinta, perheen perustaminen ja siirtyminen työelämään. Kul-loisenkin kehitystehtävän onnistunut ratkaisu luo pohjaa myöhemmälle myönteiselle kehitykselle ja sitä kautta hyvinvoinnille. (Nurmi ym. 2015: 131–132.)

Nuoruutta on luonnehdittu myös ihmissuhteiden kriisijaksoksi. Usein etenkin nuoruuden alkuvaiheessa nuori luo kiihkeästi uusia ystävyys-suhteita sekä protestoi vanhempiaan ja muita auktoriteetteja vastaan. Toisaalta koko nuoruutta sävyttää vahvasti itsenäisyyden ja yksilöllisyyden opettelu. Nuoren identiteetti kehittyy, ja nuoren on opittava ohjaamaan elämäänsä yhä tietoisemmin. Nuori etsii itseään ja omaa paikkaansa maailmassa ja yhteiskunnassa. Yksilöllisyyden opettelu on nuoruuden aikana erityisen kiihkeää. (Dunderfelt 2011: 84–92.)

4 Yhteisöllisyys

4.1 Yhteisö

Yhteisöllä tarkoitetaan yleisesti ihmisryhmää, jolla on sama päämäärä tai tavoite. Yhteisö kuvaa myös yhteisyyttä sekä ihmisten välisiä suhteita. (Lehtonen 1990: 12–15.) Yksilöllisyys ja yhteisöllisyys eivät ole toistensa vastavoimia, vaan ne tarvitsevat toisiaan. Yksilö tarvitsee yhteisöä eikä yhteisö voi toimia tai olla olemassa ilman yksilöä. (Harisalo – Miettinen 2004.) Yhteisöjä luokitellaan usein tavoitteiden mukaan, kuten työyhteisö tai vuorovaikutuksen mukaan, kuten esimerkiksi poliittiset tai hengelliset yhteisöt. (Lehtonen 1990: 12–15.) Yhteiskuntatutkimus toisaalta painottaa, etteivät yhteisöt rakennu vuorovaikutuksen, vaan merkityksen etsimisen varaan. Kyky nähdä yhteiset merkitykset on tärkeimpiä yhteisöllisyyttä ylläpitäviä voimia. (Hautamäki 2005: 9.)

4.2 Sosiaalinen pääoma

Yhteisöllisyyden käsite kietoutuu sosiaalisen pääoman käsitteeseen. Laajimmillaan käsite kuvaa yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin juurtuneita normeja ja sosiaalisia suhteita, jotka antavat ihmiselle mahdollisuuden toimia haluttujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Suppeammin sosiaalisen pääoman voisi määritellä kuvaavan kansalaisten keskinäistä luottamusta, normeja ja verkostoja, jotka sitovat kansalaiset toisiinsa ja parantavat yhteiskunnan toimintaa. (Hyypä 2002: 48–50.) Sosiaaliseen pääomaan sisältyy myös me-henki. Se on voima, joka vaikuttaessaan lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ylläpitää yhteisöllisyyttä. (Hyypä 2005: 25–26.) Muodostuakseen yhteisöllisyys tarvitsee ryhmän ihmisiä, joilla on jaettuja intressejä. Usein tämä saa ihmiset myös toimimaan yhdessä eli tekemään yhteistyötä sekä tuntemaan yhteydentunnetta eli me-henkeä. (Pessi – Seppänen 2011: 292.)

Sosiaalista pääomaa on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa rakentuvat hyvinvointia tuottavat asiat. Sitä kehittyy sekä niin sanotuissa luonnollisissa yhteisöissä, kuten ystävien, perheen tai naapurien välisessä vuorovaikutuksessa, mutta myös esimerkiksi yhdistys- tai kansalaistoiminnassa. Sosiaalityön yhtenä tavoitteena onkin usein omaehtoisten yhteisöissä ilmenevien sosiaalisten resurssien havaitseminen sekä niiden edistäminen. Yhteisöä voidaan pitää sosiaalisen pääoman pohjana. Sosiaalisen pääoman

käsitettä käytetään paljon myös sosiaalityön ammatillisten käytäntöjen perusteluna. (Korkiamäki 2016: 71.)

Nuorten sosiaalinen pääoma on kytköksissä toimijuuteen. Tuen merkitys nuorelle on emotionaalinen: nuori kokee kuuluvansa ryhmään, kun hän tuntee saavansa tukea. Sosiaalinen tuki sekä kokemus ryhmään kuulumisesta vaikuttavat toisiinsa positiivisesti, jolloin tuki edistää osallisuutta ja osallisuus tuottaa tukea. (Korkiamäki 2016: 79.) Yhteisöllisyyden perusta pohjautuu ihmisten tunnekokemukseen, mutta siihen liittyy oleellisesti myös yhteisön ja ryhmän rakentaminen sekä niiden toiminnan edistämisen taitojen oppiminen (Koivula 2013: 23). Kaikki nuoret eivät kykene tai heidän ei ole mahdollista luoda sosiaalista ja emotionaalista pääomaa, jolloin heidän on pärjättävä vähäisten taitojen ja tuen kanssa koko elämänsä. Jos sosiaalinen pääoma on vähäistä, ei yksilö ole aina motivoitunut esimerkiksi kouluttautumaan. (Tolonen 2004: 12.)

4.3 Yhteys yksilön hyvinvointiin

Yhteisöihin kuulumisella ja yhteisöllisillä suhteilla on keskeinen positiivinen merkitys ihmisen persoonallisuuden kehitykselle, identiteetin muodostumiselle sekä hyvinvoinnille (Hämäläinen 1999: 63; Pessi – Seppänen 2011: 288). Tutkimukset myös osoittavat, että lähiyhteisöt vaikuttavat onnellisuuden kokemukseen (Pessi – Seppänen 2011: 288). Luonnollisten tukea ja neuvoa antavien mentorisuhteiden on myös todettu vaikuttavan myönteisesti nuorten kokemaan hyvinvointiin. Niillä nuorilla, joilla oli tällainen suhde, psyykkinen ja fyysinen terveys oli parempaa ja ongelmakäyttäytyminen vähäisempää. (DuBois – Silverthorn 2005: 518–524.)

Nuoret tarvitsevat erilaisia ryhmätoiminnan muotoja yksilöllisen tuen ja ohjauksen lisäksi. Kuuluminen nuorelle merkitykselliseen yhteisöön ja yhteinen tekeminen yhteisön jäsenten kanssa edistävät nuoren hyvinvointia. Yhteisöön kiinnittymisen voidaan nähdä lisäävän nuoren onnellisuutta ja toimintakykyä. Olennaista on se, että nuori kokee, että yhteisössä toimiessaan hän on arvokas ja että hänen toimistaan on hyötyä muille. Turvallinen ympäristö, jossa epäonnistuminenkin on hyväksyttävää, tukee nuoren hyvinvointia. (Alanen – Kainulainen – Saari 2014: 23–25.)

Yhteisöllisyyden heikentyminen vaikuttaisi liittyvän psyykkisen ja fyysisen sairastelun lisääntymiseen. Kun yhteiskuntamme on muuttunut yhteisöllisestä yksilökeskeisempään suuntaan, elimistömme ei ole pysynyt perässä ja mukautunut yksinäisyyteen.

Yksinäisyyden tunteen on todettu lisäävän elimistön stressireaktioita sekä kasvattavan masentuneisuutta ja ahdistuneisuutta. Yhteisöllisyyden tunteen puuttuessa myös yksinäisyyttä ja masennusta ehkäisevät kokemukset, kuten merkityksellisyys ja arvostus, ovat usein liian vähäisiä ylläpitääkseen yksilön hyvinvointia. (Lindfors 2007: 21–37.)

Kun on tarkasteltu Suomen ruotsinkielistä väestöä Pohjanmaalla, on huomattu että suomenruotsalaisten korkeampi elinikä ja parempi terveys sekä elämänlaatu johtuvat paremmasta yhteisöllisyydestä. Etenkin harrastuksissa, kuten kuorossa, yhdistystoiminnassa, seurakunnissa käynnissä ja yleisessä talkookulttuurissa esiintyy me-henkeä, joka vaikuttaa myönteisesti tutkimuskohteina olleiden elinikään. Suomenruotsalaisten keskuudessa on myös havaittu suurta keskinäistä perusluottamusta. Suomen alle 75-vuotiaiden kuolleisuus on pienintä ruotsinkielisillä Pohjanmaalla ja Ahvenanmaalla. (Hyyppä 2002; Hyyppä 2005: 25–50.)

4.4 Yhteisöllisyys lastenkodissa

Lastenkodin arjen on todettu olevan yhteisöllistä toistuvien ja rutiininomaisten toimien kautta. Näitä ovat esimerkiksi päivärytmiin liittyvät toimet kuten aamuherätykset, päivän ruokailut, kotityöt ja saunavuorot. Lapset ja aikuiset löytävät arjessa yhteisesti jaettua ymmärrystä, ja sen lisäksi lapset ilmaisevat yksilöllisiä mieltymyksiään. Lastenkodin tila on kodinomainen, sillä lapset asuvat lastenkodissa, ovat siis siellä ”kotonaan”. Tilassa korostuu lastenkodin arjen yhteisöllisyys, jonka rajoissa lapsilla on mahdollisuus myös yksityisyyteen ja omaan paikkaan. Yhteisöllisyyden ja oman paikan yhtäaikaisuus luo kollektiivista kodinomaisuutta. Lapset elävät yhteisössä, josta käsin he ovat yhteydessä sukulaisiinsa tai tuttaviiinsa. Sen lisäksi heidän lähellään on hoitajia ja muita lapsia, jotka muodostavat lastenkodin ”sisarusryhmän” omien biologisten sisarusten lisäksi. Yhteisöllisyydestä kertoo myös lasten vapaa tunteiden ilmaisu ja se, kuinka lapset ottavat kantaa toistensa tilanteisiin. Kannanotot muistuttavat sisarellisuutta ja jaettua kokemusta samasta elämäntilanteesta. (Törrönen 1999: 50–101.)

Lasten ja nuorten sijoituksissa elämään tulee muutoksia, esimerkiksi muuttoa ja irrottautumista omasta lähiympäristöstä ja koulutovereista. Sijoituksen jälkeen nuorella ei välttämättä ole luontevaa paikkaa johon palata. Usein sijoitettujen nuorten yhteinen kokemus yhdistää nuoria toisiinsa ja muista nuorista tuleekin merkittävä osa nuoren elämää. Laitoshoidossa olevat nuoret turvautuvat sosiaalisesti toisiinsa: vanhempien läsnäolon tai oman kodin puuttuessa nuori voi saada hoivan, neuvot ja huolenpidon

omien sisarusten lisäksi toisilta nuorilta. Heitä myös usein yhdistää yhteinen laitostenneisyys tai jos nuori on menettänyt kyvyn luottaa aikuisiin ylipäättään, on vertaisiin luottaminen siinä tilanteessa helpompaa. (Tolonen 2004: 17–34.)

4.5 Nuorten vertaissuhteet ja ryhmätoiminta

Nuoret kuuluvat erilaisiin sosiaalisiin verkostoihin, joita voivat olla esimerkiksi harrastusryhmät, koulukaverit ja perhe. Vertaisiksi kutsutaan usein nuoren kanssa samankäisiä henkilöitä, jotka ovat keskenään suunnilleen samalla kehitystasolla (Salmivalli 2008: 15). Nuoret viettävät eniten vapaa-aikaa tyttö- tai poikaystävä, ystävien, kaveriporukan tai perheen kanssa. Tyypillisesti poikien vertaissuhteet näyttäytyvät vapaaajan viettämisenä kaveriporukoissa, kun taas tyttöjen ystävyssuhteet ovat useammin kahdenkeskisiä. (Nuorisobarometri 2015: 79–80.)

Kavereita tavataan usein päivittäin tai muutaman kerran viikossa, mutta iän myötä tapaamistiheys vähenee. Tämä johtuu yleensä siirtymävaiheesta, jossa nuori hakeutuu opintojensa jälkeen muuhun koulutukseen tai työelämään: kavereiden säännöllisenä tapaamispaikkana on usein toiminut sama koulu. (Nuorisobarometri 2014: 67.) Eri verkostojen toiminnalliset piirteet määrittävät suuresti sitä, millaisiksi nuorten vertaissuhteet muodostuvat. Kun nuori on verkostonsa täysivaltainen jäsen, sosiaalisia suhteita voidaan pitää potentiaalisena voimavarana. (Korkiamäki 2013: 112–114.) Myös vertaissuhteiden ulkopuolisuus voidaan nähdä resurssina, jos ulkopuolisen asema on nuoren itsensä valitsema ja positiiviseksi kokemana. Nuori saattaa tietoisesti vastustaa valtavirtaa tai etsiä vaihtoehtoja identiteettiä. (Korkiamäki 2014: 46.)

Vertaisryhmään kuulumisella on suuri merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Vertaisryhmässä nuori oppii tärkeitä sosiaalisia taitoja, kuten yhdessä toimimista, johtajuutta ja kompromissien tekemistä. Ystävyssuhteissa opitaan muun muassa tunnetaitoja, sitoutumista, läheisyyttä, asioiden jakamista ja käyttäytymisen normeja. Nuori peilaa toimintaansa vertaisryhmäänsä, minkä myötä hänen minäkuvansa rakentuu. Torjutuksi tuleminen vertaisryhmässä voi vaikuttaa vahingoittavasti nuoren minäkuvan muodostumiseen. (Salmivalli 2008: 33, 36–38.)

Nuoren verkosto määrittyy pitkälti ajan ja tilan mukaan, esimerkiksi kouluissa. Nuorten yhteisöihin kuulumiseen liittyy hierarkkisia piirteitä ja myös ulkopuolelle jättämisen ko-

kemuksia, vaikka usein nuoret voivat itse valita, mihin yhteisöön haluavat kuulua. Eri yhteisöillä on omia arvostuksia, käytäntöjä ja kielellisiä piirteitä, joilla he vahvistavat yhteisyyttään mutta toisaalta taas erottuvat yhteisöön kuulumattomista. (Korkiamäki 2013: 117–118.) Valtavirrasta erottuvat nuoret saattavat samaistua toisiin samanhenkiisiin esimerkiksi luokkayhteisössä ja muodostaa oman yhteisönsä, tai samanhenkisten tovereiden puuttuessa jäädä ulkopuolisiksi. Saman arvomaailman jakavat ystävykset kokevat helpommaksi perustella omia arvojaan ja näkemyksiään kuin nuori, joka on vertaisyhteisössään yksin erilainen. (Korkiamäki 2014: 44–46.)

Nuoret pitävät yhä enemmän yhteyttä toisiinsa puhelimen ja netin välityksellä. Netissä nuoret ylläpitävät sosiaalista elämää ja vertaissuhteitaan muun muassa juttelemalla kavereidensa kanssa ja sopimalla tapaamisia. Yhteydenpito netissä voi lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta ystävyssuhteissa ja kaveriporukoissa. (Nuorisobarometri 2015: 76, 85–86.) Puhelimen ja netin roolin kasvaminen nuorten välisessä yhteydenpidossa ei ole vähentänyt kasvokkain tapaamista, vaan edistää sitä: eri yhteydenpitotavat täydentävät toisiaan. Netin käyttäminen yhteydenpitovälineenä vähenee usein teini-iän jälkeen. (Nuorisobarometri 2014: 73.)

Nuoret kokevat saavansa emotionaalista tukea ja rakentavaa palautetta erityisesti läheisiltä ystäviltään mutta myös koulutovereiltaan, vaikka koulukaverisuhteiden nähdäänkin usein olevan muita vertaissuhteita löyhempiä. Erityisesti tyttöjen välisissä vertaissuhteissa esiintyy emotionaalista tukea. Emotionaalinen tuki on lohduttamista, kuuntelemista, rohkaisua, kannustamista ja neuvontaa. Läheisissä ystävyssuhteissa ja tiiviissä kaveriporukoissa nuoret ovat emotionaalisesti sitoutuneita toisiinsa, mutta suhteet saattavat olla silti melko lyhyitä ja vaihtuvia sekä nopeastikin syntyviä. (Korkiamäki 2013: 113–115, 129–130.) Ystävyssuhteiden ja sitä myötä emotionaalisen tuen sekä luottamuksen puute voidaan nähdä riskinä nuoren hyvinvoinnille (Korkiamäki 2014: 38).

Ilman vertaissuhteita jäävä nuori voi kokea yksinäisyyttä sekä sivullisuuden ja ulkopuolisuuden tunnetta (Törrönen – Vornanen 2002: 38). Yksinäisyyden kokemukseen vaikuttaa muun muassa ystävien määrä, ystävien tapaamistiheys, tulotaso, harrastukset, perheristiriidat ja vanhempien avioero. Esimerkiksi urheilua ryhmissä harrastavat nuoret kokevat harvemmin itsensä yksinäiseksi kuin nuoret, jotka eivät harrasta tällaista aktiviteettia. (Nuorisobarometri 2015: 84.) On tutkittu, että vähiten ystäviä on nuorilla, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön esimerkiksi sukupuolisen suuntautumisen tai

sukupuoli-identiteetin tai pitkäaikaissairauden vuoksi. Samoin syrjityiksi tulleilla nuorilla on vähemmän läheisiä ystäviä kuin muilla, kun taas syrjintään osallistuvilla enemmän. (Nuorisobarometri 2014: 71.)

Nuorten vertaissuhteissa usein esiintyvä kiusaaminen ja syrjintä johtuvat moninaisista syistä, joita usein yhdistää se, että syyt erottavat kiusatun tai syrjityn muista. Näitä syitä ovat muun muassa ulkonäkö, pukeutumistyyli, etninen tausta, uskonto, seksuaalinen suuntautuminen ja ikä. Useat syrjityistä nuorista kokevat, että syrjinnästä on ollut haittaa heidän myöhemmässä elämässään. (Nuorisobarometri 2014: 38, 47.) Torjutuksi ja kiusatuksi tuleminen vertaisryhmässä saattaa aiheuttaa nuoren myöhemmässä elämässä esimerkiksi ongelmakäyttäytymistä, tunne-elämän ongelmia kuten masentuneisuutta sekä kouluvaikeuksia (Salmivalli 2008: 44).

5 Osallisuus

5.1 Osallisuus yhteisössä ja sosiaalinen osallisuus

Osallisuuden käsite linkittyy vahvasti yhteisöllisyyden määritelmään. Yhteisöllisyys perustuu osallisuudelle: osallisuus ja yhteenkuuluvuus edesauttavat kuulluksi ja kohdatuksi tulemistä omassa yhteisössä. Olennaista on hyväksytyksi, arvostetuksi ja tärkeäksi yhteisön jäseneksi itsensä kokeminen, mikä tukee lapsen vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia omassa yhteisössään. (Eskel – Marttila 2013: 78.)

Englannin kielessä osallisuudesta käytetään muun muassa termiä *participation*, joka kuvaa osallisuutta, mutta toisaalta se voidaan ymmärtää myös osallistumisena (Gothóni – Hyväri – Kolkka – Vuokila-Oikkonen 2016: 13; Nivala – Ryyänen 2013: 10). Osallisuuden ja osallistumisen käsitteet nähdään myös toisilleen läheisiksi ja niitä käytetään toisinaan rinnakkain ja jopa ristiin (Nivala – Ryyänen 2013: 20). Useimmiten osallisuuden käsite kuitenkin erotetaan termistä osallistuminen ja niiden välillä nähdään selkeä ero (Pajulammi 2014: 141; Nivala – Ryyänen 2013: 20). Osallistumisen nähdään viittaavan enemmän konkreettiseen aktiviteettiin, kun taas osallisuuteen sisältyy sekä mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä, että saada tietoa itseään koskevista asioista (Pajulammi 2014: 141; Gothóni ym. 2016: 13). Osallisuus voidaan nähdä ihmisen sosiaaliseen olemukseen sisältyvänä kuulumisena johonkin ja toimimisena yhteydessä muihin ihmisiin. Osallistuminen kuvaillaan toimintana, joka voi edistää osallisuutta, mutta ei itsessään voi koskaan olla sen synonyymi. (Nivala – Ryyänen 2013: 26.)

Osallisuuteen liittyy myös yksilön oma kokemus. Pelkkä yksilön tunne ei kuitenkaan takaa osallisuutta, ja yksin ei kykene olemaan osallinen (Kiilakoski 2008: 12–13). Osallisuuden käsitteeseen kuuluu aina ajatus yhteydestä johonkin yhteisöön ja tällöin yhteiskunnan sekä lähiympäristön täytyy mahdollistaa osallistuminen, jotta yksilö voisi tuntea arvokkuutta osallistuessaan siihen (Gothóni ym. 2016: 14; Pajulammi 2014: 141). Osallisuuteen nähdäänkin liittyvän sekä yhteisöllisiä että yksilöllisiä osatekijöitä (Pajulammi 2014: 141; Kiilakoski 2008: 12). Osallisuutta voidaan kuvailla myös kolmen ulottuvuuden kautta. Ihminen on osallinen yhteisössä vain jos nämä kaikki kolme osaluetta toteutuvat; jos ihminen on osana yhteisöä, hän toimii sen osana ja hän tuntee kuuluvansa yhteisöön. Osittain osallisuuden määrittelyyn vaikuttaakin se, ymmärretäänkö osallisuuden tukeminen ulkoapäin yhteiskunnan taholta määritellyksi vai huomioidaanko se, minkä yksilö itse kokee osallisuudeksi ja millä tavoin hän tuntee osallis-

tumisen mielekkääksi. (Nivala – Ryyänen 2013: 17, 26.) Osallisuus tulisikin määrittää sen kautta, miten asianosaiset kokevat ja kuvailevat oman osallisuutensa tilanteessa (Gretschel 2002: 9).

Osallisuuden voidaan ymmärtää liittyvän sosiaaliseen osallisuuteen. Tällä määritelmällä osallisuus on sitä, että ihmisellä on mahdollisuus esimerkiksi koulutuspaikkaan, työmarkkinoille osallistumiseen sekä turvattuun elintasoon ja elämänlaatuun. (Nivala – Ryyänen 2013: 13, 18–19.) Vastakohtana osallisuudelle voidaan nähdä osattomuus, syrjäytyminen ja huono-osaisuus (Pajulampi 2014: 141; Nivala – Ryyänen 2013: 13). Osallisuuden vastakohta voi olla myös välinpitämättömyys. Osallisuuden kokemus synnyttää tahtoa vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja jos ihminen kokee oman ympäristönsä toiminnan yhdentekeväksi, hän kadottaa myös yleisen tarpeen vaikuttaa asioihin. (Kiilakoski 2008: 11.)

5.2 Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelussa

Osallisuuden käsitettä määriteltäessä on otettava huomioon, minkä ikäisen ihmisen osallisuutta käsitellään. Esimerkiksi pienen lapsen tiedot ja taidot ympäröivään yhteiskuntaan osallistumisesta sekä vaikuttamisesta ovat paljon suppeammat kuin vartuneemman nuoren tai aikuisen. (Leinonen 2014: 18–19.) Osallisuuden kokemusten tarkasteleminen lastensuojelussa ja sijaishuollossa on tärkeää, sillä tilastollisia seurantatietoja ei ole aiheesta saatavilla (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014: 13), eikä lastensuojelusta tuoteta järjestelmällistä ja säännöllistä erityisesti lastensuojelun ytimeen keskittyvää tietoa (Eronen 2007: 6).

Lastensuojelulaissa sekä lastensuojelun prosessissa osallisuus nähdään lapsen mieliteiden kuulemisena sekä niiden huomioon ottamisena ikä ja kehitystaso huomioiden. Tarvittaessa lapsen tulee saada edunvalvoja tämän oikeuden turvaamiseksi. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 4.) Osallisuus näkyy myös Lapsen oikeuksien sopimuksessa (n.d.) sekä nuorisolaissa (Nuorisolaki 1285/2016), jossa todetaan, että lapsia ja nuoria tulee kuulla heitä koskevissa asioissa, ja heidän osallisuuttaan tulee edistää. Lastensuojelulaitoksissa lapsen osallisuuden aste vaihtelee eri laitosten tavoitteiden ja vuorovaikutusasetelmien johdosta. Tilanne on hyvin erilainen sekä lapsen että työntekijän kohdalla, jos palaveri koskee oikeuskäsittelyä, kuin jos siinä käsitellään arjen sujumista. (Eskonen – Korpinen – Raitakari 2006: 42.)

Jotta lapsen osallisuutta voitaisiin tukea, lapsen kuulemista ei tule nähdä vain kerta-luontoisena tekona, vaan käsittää se aikuisen ja lapsen välisenä vuoropuheluna. Tämän keskustelun avulla kehitetään toimintatapoja kaikilla lasten elämään liittyvillä aloilla. (Pajulammi 2013: 96). Lasten kokemukset osallisuudesta muodostuvat mahdollisuuksista tehdä päätöksiä sekä valinnanmahdollisuuden tiedostamisesta. Osallisuuden keskeinen osa on myös vaihtoehto olla joskus osallistumatta ja vetäytyä halutessaan omiin oloihinsa. (Virkki 2015: 127–128.) Vaikka lapsen ja nuoren näkemykselle on annettava painoarvoa, se ei tarkoita, että hänellä olisi mahdollisuus määrätä itse täysin kyseisen asian menettelytavasta (Pajulammi 2013: 98; Leinonen 2014: 22).

5.3 Osallisuuden tasomalli

Osallisuutta voidaan tarkastella viisiosaisen osallisuuden tasomallin kautta. Tasomallisissa osallisuuden nähdään kasvavan asteittain. Ensimmäisen tason vaatimus on, että kun lapsi tai nuori ilmaisee näkemyksiään, häntä kuunnellaan ja kuullaan huolella. Aina lapsi ei kuitenkaan uskalla tuoda ajatuksiaan ilmi esimerkiksi ujouden tai itseluottamuksen puutteen vuoksi. Toisella tasolla vaatimuksena onkin, että työntekijä tai muu lapsen kanssa toimiva aikuinen kannustaa ja rohkaisee lasta positiivisesti ilmaisemaan omia mielipiteitään. Kolmas taso edellyttää lapsen mielipiteiden huomioon ottamista päätöksenteossa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi saisi itse päättää asioista, vaan työntekijän tai aikuisen on huomioitava myös lapsen toiveet ja ajatukset. Neljännen tason kohdalla lapsi otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin. Tällöin esimerkiksi työyhteisössä tapahtuva lapsia koskeva toiminta suunnitellaan lasten kanssa yhdessä. Viidennellä tasolla lapsi jakaa vastuun aikuisten kanssa päätöksenteon suhteen. Tämä viimeinen ja ylin taso vaatii sen, että mahdolliset riskit ja hyödyt on punnittu huolellisesti. Vasta sen jälkeen on mahdollista tehdä ratkaisu siitä, missä asioissa ja tilanteissa vastuu päätöksenteosta voidaan jakaa lapsen kanssa. (Shier 2001: 107–117.)

Koska eri työntekijöillä tai työyhteisöissä voi olla eriasteista sitoutumista jokaisen edellä mainitun tason kohdalla, on jokaiselle tasolle eritelty kolme sitoutumisen vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa tarkastellaan työntekijän tai työyhteisön valmiuksia toteuttaa osallisuuden tasoa. Pelkkä työntekijän halu ja motivaatio riittää ensimmäiseen vaiheeseen, sillä aina ei ole mahdollista toteuttaa kyseistä osallisuuden astetta käytännössä. Toisessa vaiheessa työntekijöiden ja työyhteisön voimavarat ovat jo riittävät osallisu-

den asteen täyttymiseen. Silloin työyhteisössä on esimerkiksi riittävä koulutus ja tietopohja tai tarpeeksi henkilöstöresursseja osallisuuden tukemiseen. Viimeisessä vaiheessa osallisuuden asteen täytyminen on jo muodostunut työyhteisön toimintamalliksi ja tavoitteeksi, mikä taas velvoittaa työntekijöitä työskentelemään sen toteutumiseksi. (Shier 2001: 110.)

6 Yhteisökasvatus

Yhteisökasvatuksella tarkoitetaan yhteisön hyödyntämistä yksilön hoidollisten, kuntoutuksellisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden tukemiseen. Toiminta perustuu yhteisön jäsenten avoimeen kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen, yhteistyöhön ja yhteisvastuuseen. Lähtökohtana yhteisökasvatukselle on yhteisön jäsenten yksilölliset arjesta ja käytännöstä kumpuavat ongelmat, joita pyritään ratkaisemaan yhteisön voimin. Prosessin alussa ongelmat tunnistetaan ja määritellään. Tavoitteena on yksinkertaisesti yksilön elämänlaadun ja elämäntilanteen parantaminen ongelmien ratkaisun kautta. Tarkoituksena on herättää yksilö tietoiseen toimintaan, jonka kautta hän vaikuttaa elinympäristöönsä määrittäviin tekijöihin. Tämä toiminta voidaan nähdä sekä yksilön kasvun edellytyksenä että sen seurauksena. Kasvatuksessa hyödynnetään yhteisön jäsenten edeltäviin elämäntilanteisiin tai yhteisöihin liittyviä kokemuksia. (Hännikäinen-Uutela 2004: 121.) Toiminnan tulee kuitenkin olla tietoinen ja pohdittua (Ryynänen 2016: 135).

Yhteisökasvatuksen arvopohja on tasa-arvoajattelussa. Yhteisöllisyys edellyttää jokaisen yhteisön jäsenen demokraattisia oikeuksia. Lasten ja nuorten kohdalla on kuitenkin huomattu, etteivät pelkät oikeudet luo demokratiaa, vaan niihin on aktiivisesti liityttävä velvollisuuksia sekä oppimista vastuuseen. (Kaipio 1997: 58.) Yhteisökasvatuksessa tulee erottaa eri painotukset, kuten esimerkiksi ero yhteisön kasvattamisen ja yhteisönä kasvamisen välillä. Jos kasvatukselliset keinot ja tavoitteet määritellään yhteisön ulkopuolella, on kyse yhteisön kasvattamisesta. Näitä tavoitteita tullaan ulkopuolisen asiantuntijan roolissa vain toteuttamaan. Tavoitteena on yrittää vaikuttaa yhteiskunnallisen eriarvoisuuden seurauksiin, mutta niiden syyt jäävät huomiotta. Yhteisönä kasvamisen sen sijaan voi nähdä yhteistoiminnallisena prosessina. Siinä lähtökohtana on yhteisö, jossa kasvattajat toimivat innostajina ja tukena. Tällainen yhteisökasvatus tukee yhteisön omien vahvuuksien tunnistamista ja yhteistyötä. Yhteisönä kasvamisessa pyritään tunnistamaan ja muuttamaan yhteiskunnan eriarvoisuutta tuottavia rakenteita sekä ymmärtämään omaa elämää yhteiskunnan osana. (Ryynänen 2016: 134.)

Yhteisökasvatuksellisin keinoin pyritään parantamaan vuorovaikutuksen laatua. Sen keskiössä ovat toisen ihmisen kohtaaminen ja dialogiset vastavuoroiset suhteet. Yhteisökasvatusta tarvitaan, jotta osallisuutta ja sen toteutumiseksi vaadittuja asioita voidaan kasvatuksellisesti edistää. Osallisuudessa on kyse siitä, että yksilö voi kokea mahdolliseksi vaikuttaa oman yhteisönsä asioihin. Siihen liittyy myös olennaisesti tun-

temus siitä, että on osana laajempaa kokonaisuutta. Osallisuuden kokemus pienissä yhteisöissä luo pohjan osallisuudelle yhteiskunnan mittakaavassa. Ja osallisuuden toteutumiseksi taas tarvitaan yhteisöjä, joissa yksilö voi tulla kohdatuksi omana itsenään ja toimia merkityksellisenä osana yhteisöä. (Ryynänen 2016: 137–138.) Yhteisökasvatus ja osallisuus ovat siis olennaisesti kietoutuneet toisiinsa, tukien toinen toistaan.

7 Opinnäytetyön toteutus

7.1 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Alatalossa järjestetään kerran viikossa yhteisöilta, joka kuuluu Alatalon viikkorakentamiseen ja yksikön nuorilta edellytetään siihen osallistumista. Yhteisöiltojen tarkoituksena on viettää yhteistä aikaa koko osaston kesken erilaisten toiminnan muotojen kautta. Kiinnostuimme lastenkodin yhteisöllisyydestä, jota tarkastelemme opinnäytetyössämme Alatalossa järjestettävien yhteisöiltojen kautta. Tutkimuskysymyksemme muotoilimme seuraavasti:

1. Mikä on yhteisöiltojen merkitys yhteisöllisyyden edistämisessä työntekijöiden näkökulmasta?
2. Miten nuorten osallisuus toteutuu yhteisöiltojen suunnittelussa ja toteutamisessa?

Lähestymme tutkimuskysymyksiä yhteisöllisyyden, osallisuuden ja yhteisökasvatuksen kautta. Tarkastelemme myös sitä, millainen merkitys yhteisöllisyydellä on lasten ja nuorten hyvinvoinnille. Selvitämme myös, pitävätkö työntekijät yhteisöiltoja tavoitteellisenä toimintana yhteisöllisyyden edistämiseksi ja toteutuvatko illoille asetetut tavoitteet.

Tutkimuskysymysten selvittämisen lisäksi määrittelimme opinnäytetyöllemme henkilökohtaiset tavoitteet. Koska kiinnostuksemme oli kohdentunut lastensuojeluun sekä yhteisöllisyyden tarkasteluun, yksi tavoitteistamme on käsitellä ja ymmärtää lastenkotiympäristön yhteisöllisyyttä sekä siihen liittyviä mahdollisia erityispiirteitä. Tavoitteenamme on myös tutustua tutkimuksen ja opinnäytetyön tekoon, sillä tämä opinnäytetyö on meidän kaikkien tekijöiden ensimmäinen tutkimus. Sen vuoksi haluamme myös saada kokemuksen siitä, millaista on suunnitella ja toteuttaa haastattelu käytännössä sekä hyödyntää sitä tutkimusmenetelmänä.

Tärkeimmät henkilökohtaiset tavoitteemme opinnäytetyön tekemisessä ovat sisällöllisiä. Lastensuojelu on ympäristö, jossa opinnäytetyön tekeminen kiinnosti meitä kaikkia alun alkaen. Pohtiessamme opinnäytetyömme tarkempaa aihetta ja tutkimuskysymyksiä löysimme toisenkin meitä kaikkia kolmea yhdistävän tekijän: olemme kaikki kiinnostuneet oppimaan lisää yhteisöllisyydestä ja sen näkymisestä erityisesti lastenkodissa.

Tavoitteenamme on päästä hyödyntämään opinnäytetyön prosessissa oppimiamme asioita tulevaisuuden työelämässä, mahdollisesti lastensuojelun laitospäristössä. Lastensuojelun maailmasta meillä ei ole kovin paljon muutenkaan kokemusta, joten opinnäytetyömme toimii väylänä tutustua myös lastensuojelussa ja erityisesti lastensuojelulaitoksessa tehtävään työhön.

7.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta

Toteutimme opinnäytetyömme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Koska laadullisen tutkimuksen on todettu pyrkivän toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen (Hirsjärvi – Hurme 2001: 22), se oli mielestämme parhain keino tarkastella opinnäytetyömme aihetta. Keräsimme aineiston haastattelemalla kuutta lasten ja nuorten laitoshoidon yksikön työntekijää teemahaastatteluiden avulla, koska teemahaastattelujen avulla saa yleensä kerättyä runsaan aineiston (Hirsjärvi – Hurme 2001: 135). Haastateltavat ovat työskennelleet Alatalossa yhdestä vuodesta yli kymmeneen vuoteen. Haastattelimme sekä työntekijöitä että esimiehiä. Suurin osa haastateltavista oli koulukseltaan sosionomeja.

Tutkimusmenetelmänä haastattelun tarkoituksena on, että haastateltavalla on tilaisuus kertoa asioista mahdollisimman vapaasti. Se perustuu kielelliseen vuorovaikutukseen ja tällöin ihminen toimii tutkimuksessa aktiivisena sekä merkityksiä luovana tekijänä. Haastattelu on joustava aineistonkeruun menetelmä, sillä tiedonkeruuta on mahdollista kohdistaa tarkemmin haastattelua tehdessä ja sen avulla saadaan elävämpiä esimerkkejä. Haastattelu voi kuitenkin tuottaa tutkimusaiheen huomioiden paljon epärelevanttia materiaalia. (Hirsjärvi – Hurme 2001: 11, 34–36.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelu kohdentuu ennalta määriteltuihin teemoihin, jotka ovat kaikille haastateltaville samat. Eri teemoja voidaan kuitenkin käsitellä eri järjestyksessä tai muodossa. Menetelmä korostaa haastateltavien tulkintoja ja heidän asioille antamia merkityksiä. (Hirsjärvi – Hurme 2001: 48.) Valitsimme teemahaastattelun aineistonkeruunmenetelmäksi sen joustavuuden sekä haastateltavien näkemysten painotuksen takia, sillä halusimme opinnäytetyössämme tavoittaa nimenomaan työntekijöiden näkökulman.

Haastattelimme työntekijät yksitellen ja nauhoitimme keskustelut muistiinpanojen tekemisen lisäksi, jotta pystyimme varmistamaan kaiken haastateltavan tuottaman tiedon tallentumisen. Haastattelussa täytyy ottaa huomioon, että osallistuja saattaa keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa tai olla vastaamatta johonkin kysymykseen tai teemaan.

7.3 Aineiston analyysi

Laadullista tutkimusmenetelmää käytettäessä tulee tutkimusaineisto muuttua aina teksti- tai kuvamuotoon. Litterointi edistää tutkijan vuoropuhelua tutkimusaineiston kanssa. Samalla se helpottaa aineiston analysointia. (Vilkka 2005: 115.) Litteroimme haastattelut ja analysoimme aineiston sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysissä tutkija pyrkii löytämään aineistosta toiminnan logiikkaa sekä teoreettisen kokonaisuuden. Aineistosta karsitaan tutkimusongelma huomioon ottaen epäolennainen tieto, kadottamatta kuitenkaan olennaista informaatiota. Tutkimusaineistoa tulee tätä varten tiivistää tutkimusongelman ja -kysymysten avulla. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tarkastellaan tutkittavien asioille antamia merkityksiä ja päätavoitteena on heidän ajattelu- sekä toimintatapojensa ymmärtäminen. (Vilkka 2005: 140.) Analysoimme aineistoa myös teorialähtöisesti, sillä haastatteluteemamme pohjautuvat opinnäytetyömme teoriaan.

Tarkastelimme aineistoa yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Aloitimme kerätyn aineiston tarkastelun lukemalla haastatteluista tehdyt litteroinnit läpi useaan kertaan. Jo tällöin huomasimme useita yhtäläisyyksiä mutta myös eroavaisuuksia eri haastattelujen välillä. Jaottelimme aineiston aiemmin määrittelemiimme haastatteluteemoihin, jotka koskevat yhteisöiltojen sisältöjä ja tavoitteita, osallisuutta, yhteisöllisyyttä sekä yhteisökasvatusta. Haastateltavat nostivat keskusteluissa esiin myös muita oleellisia asioita, jotka eivät lukeutuneet näihin teemoihin. Kokosimme yhteen myös nämä vastaukset. Tarkastelimme haastatteluja jokaisen teeman kohdalla tutkimuskysymyksen kannalta, jotta saimme poimittua aineistosta oleelliset asiat. Analysoimme poimimiamme olennaisia seikkoja yhdistäen ne kokoamaamme teoriaan ja kiinnittämällä erityistä huomiota ristiriitaisuuksiin sekä selviin yhtäläisyyksiin eri haastattelujen välillä.

Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 59 sivua, sillä haastatteluja oli kuusi ja ne olivat pituudeltaan 30–60 minuutin mittaisia. Käytämme tuloksia tarkastellessamme paljon lainauksia, sillä niiden kautta saamme työntekijöiden näkemykset parhaiten esiin.

7.4 Eettisyys

Noudatamme opinnäytetyössämme ihmistieteisiin luettavaa tutkimusta koskevia eettisiä periaatteita. Nämä periaatteet ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen ja yksityisyys ja tietosuojat. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta n.d.) Näitä periaatteita noudattaen opinnäytetyömme toteuttamiseksi järjestämiimme haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavilla on koska tahansa oikeus keskeyttää haastattelu tai olla vastaamatta mihin tahansa kysymykseen niin halutessaan. Haastattelu ei aiheuta henkistä tai fyysistä haittaa tutkimukseen osallistujille. Tutkijalla on kuitenkin vastuu huomioida haastateltava ja hänen reaktionsa haastattelun aikana. Vaikka haastateltava ei suoraan sanallisesti ilmaisikaan haluaan keskeyttää tutkimus, on tutkijan hyvä huomioida esimerkiksi tutkittavan väsymyksen, pelokkuuden tai väsymyksen perusteella keskeyttää haastattelu hänen osaltaan. Vuorovaikutusta sisältävässä tutkimuksessa tutkijan on kohdattava tutkittava kohteliaasti ja ihmisarvoa kunnioittaen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta n.d.)

Toimitimme haastateltaville opinnäytetyöstämme kertovan tiedotteen ennen haastattelujen toteuttamista. Tiedotteessa informoimme haastateltavia opinnäytetyön aiheesta, aineistonkeruun toteutustavasta, siihen arvioidusta ajankulusta, aineiston käyttötarkoituksesta, sen säilytyksestä ja käytöstä opinnäytetyössämme sekä osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja anonymiteetistä. Toimitimme haastatteluun osallistuville myös haastattelurungon sekä keräsimme heiltä kirjalliset suostumukset haastatteluun osallistumisesta. Ennen haastattelujen aloittamista kävimme jokaisen haastateltavan kanssa vielä läpi edellä mainitut asiat. Toimenpiteet takaavat sen, että haastateltavat tietävät, mihin ovat osallistumassa. Häivytämme myös valmiista opinnäytetyöstämme kaikki haastatteluun osallistuneiden työntekijöiden tunnistetiedot anonymiteetin varmistamiseksi. Noudatamme yksityisiä tietoja koskevaa vaitiolovelvollisuutta. Säilytämme tutkimukseen kuuluvat aineistot huolellisesti ja tuhoamme ne puoli vuotta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Tulokset julkaistaan asiallisesti argumentoiden.

8 Tulokset

Opinnäytetyömme on toteutettu työntekijöiden näkökulmasta, joten aineiston analyysissä keskityimme nostamaan työntekijöiden äänen esiin haastatteluissa kerätyn materiaalin avulla. Käymme aineiston läpi yksi haastatteluteema kerrallaan. Teemat ovat yhteisöiltojen sisällöt ja tavoitteet, nuorten osallisuus, yhteisöllisyys ja yhteisökasvatus ja samat teemat toimivat myös haastattelujen runkoina. Haastatteluista poimitut sitaatit on numeroitu kronologisesti lukijaa ajatellen ja työn selkeyttämiseksi, mutta numerot eivät viittaa mihinkään tiettyyn haastatteluun. Sitaattien numerointi alkaa alusta jokaisen kappaleen jälkeen.

8.1 Yhteisöillat

Ensimmäisessä teemassa käsitelimme sitä, mitä yhteisöillat pitävät käytännössä sisälleen ja ketkä niitä suunnittelevat. Puhuimme lisäksi siitä, mikä on työntekijöiden näkemys, miksi yhteisöiltoja järjestetään ja mitkä ovat niiden tavoitteet. Pyysimme myös työntekijöitä pohtimaan, miten nämä heidän mainitsemansa tavoitteet toteutuvat.

8.1.1 Yhteisöiltojen sisältö ja suunnittelu

Yhteisöiltojen järjestämisen syiksi mainittiin laajalti erilaisia asioita. Osa haastateltavista näki yhteisöiltojen olevan osa hoidon rakennetta. He kokivat, että niiden kautta nuoret pääsevät harjoittamaan sosiaalisia taitoja sekä ryhmätaitoja ja he pääsevät vuorovaikutukseen muiden kanssa aikuisten johdolla. Yhteisöiltojen toiminnallisuuden avulla nuoret saavat uusia onnistumisen kokemuksia ja oppivat erilaisia asioita. Osa haastateltavista taas mainitsi yhteisöiltojen tukevan yhteenkuuluvuuden tunteen sekä perheen- tai kodinomaisen yhteisön luomista. Haastateltavien mukaan yhteisöiltojen avulla saa nuoret mukaan myös yhteisöön, purettua mahdollisia kuppikuntia ohjatusti sekä lisättyä nuorten osallisuutta.

H1: -- me toimitaan täällä niinku perhe ja että tulis se yhteenkuuluvuuden tunne. Et hei yhdessä ollaan ja yhdessä tehdään --

H2: -- sellaisen toiminnan kautta, niinku kuitenkin nuoret vaihtuu, niin uusia nuoria saa hyvin mukaan siihen meidän omaan Alatalon yhteisöön ja

jos miettii ni on ihan tosi luonnollista että nuoret on kavereita keskenään, että nää on kavereita ja nää on kavereita, ja ehkä tota ei aleta. -- niitä sellasia klikkiytyymiä saa jotenkin siellä yhteisöilloissa ohjatusti hajotettua periaatteessa että kaikki pääsee vuorovaikutukseen toistensa kanssa.

Kevään ja syksyn ensimmäisissä Alatalossa järjestettävissä yhteisökokouksissa kerätään nuorilta toiveita yhteisöiltojen sisällöistä. Iltojen suunnittelu tapahtuu yhteistyössä nuorten kanssa ja työntekijät muokkaavat iltoja heidän toiveidensa mukaan. Käytössä oleva budjetti kuitenkin asettaa hieman rajoja sille, mitä kaikkea on mahdollista tehdä. Toiminta pyritään myös pitämään vaihtelevana, jotta kaikille löytyisi mieluista tekemistä sekä uusia kokemuksia. Joskus työntekijät järjestävät yhteisöillan sen mukaan, millaisia tarpeita he ovat huomanneet nuorilla olevan. Nuoria pyritään ottamaan mukaan suunnitteluun ja nuoria tuetaan esittämään toiveitaan avoimesti.

H1: *Ne suunnitellaan silleen, et meillä on yhteisökokoukset aina maanantaisin, joissa on aikuiset ja lapset paikalla, ja yleensä sitten syksyn ensimmäisessä ja kevään ensimmäisessä yhteisökokouksessa pyydetään nuorten toiveita, et mitä yhteisöillat syksyn tai kevään aikana vois sisältää. Otetaan toiveita vastaan ja sitten niiden toiveiden perusteella ja aikuisten toiveiden perusteella sitten yleensä osastopalaverissa lyödään kalenteriin lukkoon että mitä on milloinkin, ja just niin että ois mahdollisimman vaihtelevaa tekemistä. Yhdessä, sekä nuoret että aikuiset päättää.*

Kun keskustelimme siitä, mitä yhteisöillat käytännössä pitävät sisällään, työntekijät kuvasivat paljon erilaisia toimintoja. He listasivat arkisempia asioita, joita yleensä tehdään Alatalossa, kuten ruuanlaittoa, askartelua, leivontaa ja elokuvien katselua.

H1: *Alatalossa me katsotaan leffaa esimerkiksi tai sit meillä on leipomista ollu tai ruuanlaittoa muutenkin. Tai sit on ollu ihan joku peli-iltaa tai on käyty pelaamas futista --*

H2: *-- Sitten ihan lautapeli-iltaa, sit meil on ollu myös vähän tämmöstä pleikkaripeliturnaus-iltaa Alatalossa, pullanleivontaa, sit on ollu kaikkia juhlapäiviä et Runebergin torttuja leivotaan tai piparinleivontaa --*

Suosituimmiksi toiminnoiksi lähes kaikki haastateltavat työntekijät nimesivät sisätiloissa pelattavan lasertaistelupeli Megazonen. Ylipäättään haastatteluissa korostuivat toimin-

nalliset aktiviteetit. Alatalon ulkopuolella tapahtuvissa yhteisöilloissa nuoret pääsevät muun muassa kokeilemaan jousiammuntaa, ravintolassa syömistä tai uimista. Kesäisin yhteisöillat korvataan retkipäivillä, jolloin lähdetään Helsingin ulkopuolelle esimerkiksi Särkänniemeeseen tai mökille. Aina toiminnan ei tarvitse olla mitään erityistä, vaan nuoret nauttivat tavallisistakin asioista. Yhteisöillat ovat torstaisin keskellä arkiviikkoa, jolloin voi tuntua hyvältä pysähtyä hetkeksi esimerkiksi katselemaan elokuvaa töiden, koulun ja harrastusten parista.

8.1.2 Yhteisöilloille asetetut tavoitteet ja niiden toteutuminen

Myös tavoitteiden suhteen vastaukset vaihtelivat. Osa haastatelluista sanoi, ettei toiminnalla ole varsinaisesti suoranaisia tavoitteita. Osa mainitsi tavoitteiksi yhdessäolon, keskustelujen syntyminen, nuorten kuuntelemisen, mukavan tekemisen sekä uusien asioiden ja harrastusten kokeilemisen. Sosiaalisen elämän harjoittelu ja osaston ulkopuolella käyminen sekä onnistumisen kokemusten tarjoaminen mainittiin myös. Toiminnan vaihtelevuus nähtiin myös tavoitteena, jotta jokainen nuori pääsisi vuorollaan tekemään mieleisiään asioita. Yhteisöilloilla tavoiteltiin myös säännöllistä ja jatkuvaa toimintaa, jolloin ne muodostuisivat rutiiniksi ja osaksi nuorten elämää sekä arkea. Yhteisöiltojen luoma luottamus aikuisia ja toisia nuoria kohtaan voisi kehittää toimintaa enemmän itseohjautuvaksi, jolloin aikuisten ei olisi tarvetta ohjeistaa toistuvasti.

H1: *Mä en tiedä onks sitä [yhteisöiltojen tavoitteita] koskaan sanottu ääneen. Mut tavoitteena on yks sellanen et kaikki lähtis mukaan, ja varmaan yks tavoite ois sellanen et ne ois erilaisia, et ne vähän eri tavalla palvelis niitä nuoria. Ja sit se et se on säännöllistä, et se on jokaviikkoinen tapahtuma. Et siitä tulee osa sen nuoren elämää.*

H2: *-- kyllähän siin sitä sosiaalisuutta ja sosiaalisen elämän harjoittelua sitte on sekä sit tietysti tän ryhmän kesken, mut myöskin että oppii olemaan toisten kans tuol ulkopuolel ja oppii käyttämään niit erilaisii harrastusmahollisuuksii ja sitä käytöstä mitä tuolla ihmisten ilmoilla tarvitaan.*

Myös nuorten osallistumisen asteen suhteen vastaukset vaihtelivat. Jotkut haastateltavat sanoivat, että kaikkien nuorten tulee osallistua, kun taas osa painotti jokaisella nuo-

rella olevan yksilökohtaiset tavoitteet, jolloin kaikille nuorille ei voi asettaa samoja tavoitteita tai vaatia kaikilta samaa osallistumisen astetta. Toisten nuorten kohdalla riittää pelkkä fyysinen läsnäolo, jos osallistumisen kynnys on nuorelle korkea. Myös nuoren oma kokemus siitä, mikä osallistumisen aste on hänelle riittävä, on otettava huomioon. Toinen nuori voi vaatia itseltään osallistumisen myötä syntyvää tuotosta, toiselle riittää omasta huoneesta yleiseen tilaan tuleminen ja paikalla oleminen.

H1: -- Kyl useimmin jollain tavalla osallistuu, ainakin niin että istuskelevat paikalla kuuntelemassa ja osallistuu keskusteluun, vaikeivät tekisi juuri sitä mitä oltiin ajateltu että pitäis tehdä. --

Asetetut tavoitteet toteutuvat pääsääntöisesti hyvin. Useimmiten toiminnan aloittaminen tai sinne lähteminen on nuorille vaikeaa ja he saattavat olla vastahakoisia. Alkuun päästyään he ovat kuitenkin työntekijöiden mukaan innoissaan ja usein nuorista on huomannut heidän nauttineen illasta.

H1: [Tavoitteet toteutuvat] vaihtelevasti. Lähteminen on tosi vaikeaa yleensä, kun aloitetaan. Ei oo väliä ollaanko Alatalon sisällä vai mennäänkö ulkopuolelle, yleensä se on se alku, se lähteminen on vaikeaa. --

H2: Nykyään [tavoitteet toteutuvat] pääsääntöisesti tosi hyvin. Et sillón ku aikanaan aloitettiin niin oli vaikeampi motivoida nuoria, mut nyt kun se on meidän viikko-ohjelmassa ja kaikki tietää että torstaina on yhteisöillata, niin mun mielestä tosi mukavasti osallistuvat.

Tavoitteiden ja osallistumisen aste on usein parempaa silloin, kun poistutaan Alatalosta. Osastolla tapahtuvasta toiminnasta on helpompaa kieltäytyä ja nuoren voi olla houkuttelevampaa vain jäädä omaan huoneeseensa. Osa tavoitteiden toteutumisesta on myös suunnitelmien joustavuus, sillä tilanteet voivat vaihdella ja jokaisella yhteisöillalla voi olla toiminnasta riippuen erilaisia tavoitteita. Tyypillistä on, että tavoitteet toteutuvat kunkin nuoren kohdalla vaihtelevasti ja seuraava yhteisöilta nähdään uutena mahdollisuutena tavoitteiden toteutumisen suhteen.

8.2 Osallisuus

Toinen teemamme oli nuorten osallisuus. Selvitimme, millainen on nuorten osallisuuden aste yhteisöiltojen suunnitteluun ja toteutukseen sekä itse toimintaan. Tutkimme myös, tuleeko nuoren ääni kuulluksi. Kiinnostavaa meistä oli myös se, millainen merkitys on sillä, että toimintaan osallistumista edellytetään nuorilta.

8.2.1 Nuorten esittämät toiveet ja palaute yhteisöiltojen suhteen

Yhteisökokouksissa ja myös muissa tilanteissa nuorilta kysytään toiveita yhteisöiltojen suhteen, mutta ilmeistä oli, että niitä on ollut melko vaikea saada. Mielipiteiden saamiseksi on kokeiltu eri keinoja, mutta niistä huolimatta toiveet jäävät yleensä melko niukoiksi. Nuorten ääni pyritään saamaan kuuluviin, mutta viime kädessä aikuiset luovat rungon tulevan syksyn tai kevään yhteisöilloille. Yhteisöiltojen aiheet pyritään määrittämään niin, että jokainen nuori saisi joskus tehdä mieleistään aktiviteettia.

H1: No, se nyt on sellasta nyhtämistä. Sieltä tulee ne, jotka on ollu mukavia, et ne saattaa tulla helposti mut hirveen vaikee nuorten on paneutua miettimään pidemmäksi aikaa mitä he haluais tehdä. On tainnu olla yks sellanen tosi positiivinen kerta, se oli sellanen et jaettiin aina yks aikuinen ja kaks nuorta, silloin oli tarpeeks aikuisia paikalla, ja sit kaikki ne ryhmät mietti mitä ne haluais tehdä. Ja sit kun me kerättiin niitä tonne seinälle niin yhtäkkiä niitä tuli ihan hirveesti, ja nuoret oli yllättävän hyvin mukana siinä tilanteessa.

Nuoret antavat toisinaan toiminnasta myös sanallista palautetta, mutta usein palaute tulee esiin toiminnan myötä esimerkiksi nuoren ilmeissä ja eleissä. Yhteisökokouksessa käydään läpi kyseisen viikon yhteisöillan ohjelma, jolloin nuorilla on myös mahdollisuus antaa palautetta yhteisöilloista. Omahoitajat saattavat kysyä tarkemmin palautetta siitä, millaista yhteisöillassa on omahoidettavan mielestä ollut. Toiminnasta pyritään jättämään pois sellainen toiminta, josta nuoret eivät ole lainkaan pitäneet. Suositut yhteisöiltojen aiheet taas toistuvat vuodesta toiseen aikuisten aloitteesta ja esiintyvät usein myös nuorten toiveissa.

H1: On mahdollista antaa [palautetta], sekä ennen yhteisöiltaa että yhteisöillan jälkeen. Ja kyl sen usein yhteisökokouksessa maanantaina jo

kuulee, että mitä mieltä he on torstain yhteisöillasta, et onks se jee vai nou. Ja kyllä ne antaa palautetta sen illan aikana siitä tekemisestä, et kyllä nää hyvinkin suoran palautteen antaa. Et ei jää epäselväksi, mikä yhteisöilta on ollu menestys ja mikä ei. Mikä on tietysti tosi hyvä.

H2: *Ei meillä siis oo mitään sellasta palautteen keräämistä, mutta spontaania palautetta tulee ja se palautehan tulee yleensä siellä paikan päällä sitten, kun sitä juttua tehdään. Kyllä se kuuluu ja näkyy jos homma ei oo mieleistä. Mutta sitten on näitä tosi ihania että olipas siistiä ja voi etä, olipa kiva että olin mukana.*

Kaikkia toiveita ei ole mahdollista toteuttaa, mutta työntekijät pyrkivät varmistamaan, ettei kenellekään jäisi yhteisöilloissa vaille jäämisen tunnetta. He myös pyrkivät tarjoamaan mahdollisuuksien mukaan useamman vaihtoehdon, jolloin tarkoituksena on, että jokainen nuori saisi tehdä jotain itselleen mieluisaa. Erilainen tekeminen voi kuitenkin tapahtua samassa tilassa, jolloin toimina on kaikille yhteistä, vaikka tekeminen vaihtelee.

8.2.2 Yhteisöiltoihin osallistuminen

Yhteisöillat on määritelty kuuluvan Alatalon viikkorakenteeseen ja nuorilta edellytetään niihin osallistumista. Haastateltavat toivat esiin, että yhteisöillat ovat osa hoitoa ja sen takia niihin osallistumista vaaditaan. Se, että yhteisöiltoihin osallistuminen on osa Alatalon rakenteita, tukee nuorten osallistumista, sillä se ei jätä pois jäämisen vaihtoehtoa. Esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelossa velvoite johonkin toimintaan voi rohkaista osallistumaan. Osallistuminen taas tuo nuorille toiminnan kautta uusia kokemuksia, joista he osallistumatta jättäessään jäisivät paitsi. Useat haastateltavat nostivat esille sen, että useimmiten nuoret lopulta viihtyvät yhteisöilloissa alun vastustuksesta huolimatta.

H1: *Jos niille annettais vaihtoehto, ei ne lähtis mihinkään kuule. Et pikasen pitää sanoo et se on pakko. Ei oo vaihtoehtoo. Mutta ne nauttii. Heti kun ollaan päästy siihen toimimiseen sit ne selvästi tykkää. --*

H2: Mä luulen että se johtuu siitä että jos heille antaisi mahdollisuuden kieltäytyä, he ei osallistuisi. Ja sitten ne jäis paitsi niistä kaikista kokemuksista. Mä luulen että se on tärkein syy sille.

Nuoren osallistumiseen on suuri merkitys sillä, että yhteisöiltoihin osallistumista edellytetään. Haastattelijat nostivat esiin sen, että nuoret saattavat vastustaa yhteisöiltaa juurikin sen takia, että nuorta velvoitetaan osallistumaan, mutta pelkällä innostamisella suurinta osaa nuorista ei kuitenkaan saisi mukaan.

H1: Meillä on nuoria, jotka jäis omaan huoneeseen, jos niitä ei pakotettais mukaan sieltä. Ja vaikka niil on just se lähteminen vaikee, sit ne on täysil mukana siellä. Ja sen jälkeen selvästi kun ne on päässyt siihen porukkaan, he ovat nauraneet toisten kanssa ja vitsailleet, monta päivää kantaa se yks yhteisöilta.

Jos yhteisöilta järjestetään Alatalon ulkopuolella, jokaisen nuoren on haastateltavien mukaan osallistuttava, sillä nuori ei voi jäädä Alataloon yksin. Jos taas yhteisöilta järjestetään Alatalossa, ei varsinaisia pakkokeinoja osallistumiseen käytetä ja velvoite osallistua toimintaan on häilyvämpää. Joidenkin nuorten kohdalla osallistumiseksi riittää pelkkä läsnäolo, vaikkei varsinaiseen toimintaan osallistuisi. Siitä, että nuoret velvoitetaan osallistumaan, ei välttämättä kuitenkaan ole hyötyä, jos nuoret vain tulevat paikalle, mutta eivät oikeasti osallistu tai ole osallisia ryhmästä ja sen toiminnasta. Haastateltavat kuitenkin nostivat esiin sen, että usein illan mittaan ulkopuolelle jättäytyväkin nuori saattaa innostua ja päästä osaksi ryhmää.

8.3 Yhteisöllisyys

Kolmas haastatteluteemamme oli yhteisöllisyys. Selvitimme tässä osiossa työntekijöiden näkemyksiä yhteisöllisyydestä ylipäätään, mutta myös tarkemmin yhteisöiltojen merkitystä muun muassa nuorten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja ryhmädynamiikkaan.

8.3.1 Yhteisöllisyyden edistäminen

Haastateltavat työntekijät antoivat eriäviä vastauksia siitä, miten yhteisöllisyyttä pyritään tavoitteellisesti edistämään vai onko yhteisöllisyyden edistäminen ylipäättään tavoitteellista tai tietoista toimintaa yksikössä. Haastattelujen perusteella yhteisöilloille asetettuja tavoitteita ei välttämättä ole Alatalossa yhteisesti määritelty. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että yhteisöllisyyden edistäminen on ainakin jollain tavalla tavoitteellista toimintaa. Yhteisöllisyyden edistämistä ei kuitenkaan nähty yksikössä käytettävänä metodina tai menetelmänä. Yhteisöiltojen ja yhteisökokousten nähtiin edistävän yhteisöllisyyttä yksikössä.

H1: Ei siis niinkun tavallaan tavoitteellisesti, meillä ei oo sitä niinkun tavallaan sellaisena menetelmänä käytössä –

H2: No on se sillä tavalla tietoista, että paljon yhdessä mietitään rakenteita, mietitään just yhteisöiltojen aiheita, yhteisökokoukset on yks sellainen mikä on. Periaatteessa tärkeitä ei oo se mitä asioita yhteisöilloissa käsitellään, vaan se että viikon alkuun saadaan porukka koolle, että me ollaan tässä ja tää on meidän porukka. Kyllä ihan tietoisesti –

Työntekijät näkivät yhteisöllisyyden edistämisen tapahtuvan pitkälti yhteisöiltojen ja yhteisökokousten lisäksi retkien ja tapahtumien kautta. Toinen haastatteluissa esiin noussut seikka on arjen yhteinen toiminta, kuten yhteiset ruokailuhetket ja television katsominen. Nämä arjen toiminnot ovat nuorille niin luontevia, tavallisia tapoja olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, etteivät haastateltavat työntekijät varsinaisesti kokeneet niitä yhteisölliseksi toiminnaksi. Toisaalta taas yhteisen arjen jakaminen nähtiin tekijäksi, joka nimenomaan hitsaa nuoria yhteen. Haastatteluista esiin nousi se, kuinka nuoret itse haluavat viettää aikaa keskenään. Nuoret järjestävät työntekijöiden mukaan itsekin pienemmissä ryhmissä yhteistä toimintaa. Näihin toimintoihin osallistuminen on vapaaehtoista ja riippuu nuoren omasta kiinnostuksesta.

H1: No mehän aina syödään tietenkin yhdessä. Tää on niin luontevaa tää oleminen näillä nuorilla, nää on tosi paljon yhdessä niin sitä on hirveen hankala ajatella silleen yhteisölliseksi toiminnaksi, mutta nuoret viettää tosi paljon aikaa keskenään. Se on niin sellaista kodinomaista, me laitetaan ruokaa, jutellaan, katsotaan telkkaria. Se on niin sellaista

tavallista. Kesällä mennään kesäretkille, ne on vähän sama kuin tää yhteisöilta. Mennään me mökille kesällä kanssa. Siis semmosta, mutta ei oo semmoista viikoittaista taikka semmosta johon kaikkien pitäis osallistua, et sit se on semmoista vapaaehtoista yhteisöllisyyttä että miten nää nuoret haluaa olla keskenään ja tehdä yhdessä. Ja he aika paljon haluaakin että hyvin harvoin heitä joutuu kannustamaan olemaan keskenään.

Tärkeintä yhteisöilloissa ei ole itse toiminta vaan tilanteesta nousevat keskustelut ja yhdessäolo. Useat työntekijät kertoivat yhteisöiltojen mahdollistavan luonnollisen keskustelutilanteen, jossa voidaan puhua kaikenlaisista aiheista. Yhteisöilloissa nuoret pääsevät keskustelemaan myös niiden nuorten kanssa, joiden kanssa he eivät välttämättä muuten viettäisi aikaa. Tämä on äärimmäisen tärkeää hyvän ilmapiirin muodostumisen kannalta. Aikuisilla on tärkeä rooli keskustelujen kannattelijoina, mutta useimmiten nuoret innostuvat aiheista itsekin ja toimivat itseohjautuvasti.

H1: *Usein kun keräännytään yhteen, niin sieltä nuoren tai aikuisen aloitteesta lähetään keskustelemaan jostain aiheesta, ja usein ne on tosi hauskoja, et vaik ku askarrellaan, ja sitten siinä lomassa käydään tosi monenlaisia erilaisia keskusteluja, heitetään vitsiä ja nauretaan. Sellainen mukava rento ilmapiiri on kyllä se mitä tavoitellaan ja usein se onnistuu. Riippumatta siitä mitä tehdään, niin on kaikilla mukava olla.*

Haastateltavat toivat esiin ajatuksen siitä, että nuoret kasvattavat ja velvoittavat toinen toistaan. Olennaista on, että nuoret pyrkivät yhteistyöhön ja tukevat ja neuvovat toinen toistaan, jolloin aikuisen ei tarvitse puuttua kaikkiin tilanteisiin. Työntekijät näkivät tärkeäksi kuitenkin myös sen, että aikuiset ovat läsnä arjessa ja tarvittaessa myös rajavat nuoren hetkeksi pois yhteisöstä. Nuori voidaan rajata pois yhteisöstä esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa hän ei pysty rakentavasti yhteisössä olemaan. Tällä pyritään pitämään yhteisön ilmapiiri hyvänä.

8.3.2 Yhteisöiltojen merkitys nuorten hyvinvoinnille ja keskinäiselle vuorovaikutukselle

Yhteisöilloilla on haastateltavien mukaan monenlaisia vaikutuksia nuorten väliseen vuorovaikutukseen. Työntekijät toivat esille, että yhteisöilloissa syntyy nuorten välille

hyviä keskusteluja. He myös kertoivat nuorten pitävän hauskaa ja vitsailevan keskenään yhteisöiltojen aikana. Työntekijät näkivät yhteisöiltojen myös tarjoavan nuorille mahdollisuuden olla vuorovaikutuksessa laajemmin kaikkien yhteisön nuorten, myös muiden kuin parhaiden kavereidensa, kanssa. Näin nuoret pääsevät myös harjoittelemaan lisää elämässä tarvittavia sosiaalisia taitoja. On tärkeää, että nuoret luovat erilaisia vuorovaikutussuhteita toisiinsa ja että kaikki pystyvät tulemaan hyvin toimeen keskenään, vaikka eivät olisikaan parhaita ystävyksiä. Tämä edistää omalta osaltaan Alatalon yhteisöllisyyttä.

H1: -- kun on näitä pareja ja pikku klikkejä täällä meilläkin, niin sitten yhteisöillä ollaan kaikki yhdessä. Ja se, että tietenkin se oma paras kaveri nyt on siinä, mutta siis se, että on semmoista yhteistä tekemistä kaikille. Vaikka meidän tyttöillä ois samat kiinnostuksen kohteet, hehän viettää paljon aikaa yhdessä, niin sitten kun meillä on yhteistä tekemistä, niin tehdään kaikki yhdessä. Sehän siinä yhteisöillä on että kun tehdään yhdessä, niin kaikki pääsee vuorovaikutukseen toistensa kanssa eikä pelkästään olla sen oman parhaan kaverin kanssa tai sen kenen kanssa tullaan parhaiten toimeen. --

Kaikki haastateltavat toivat esille, että yhteisöilloilla on nuorten mielialoihin positiivinen vaikutus, joka saattaa kestää pitkään. Yhteisöillat nostavat työntekijöiden mukaan muun muassa nuorten vireystilaa ja aktiivisuutta. Työntekijät kuvailivat yhteisöiltojen vaikuttavan positiivisesti erityisesti vetäytyvien nuorten mielialaan: yhteisöiltojen avulla heidät saadaan ulos huoneistaan ja mukaan yhteiseen tekemiseen. Se, että jokainen yhteisön jäsen osallistuu yhteisöiltoihin eikä kukaan jää toiminnan ulkopuolelle, omalta osaltaan vahvistaa nuorten välisiä vuorovaikutussuhteita ja Alatalossa vallitsevaa yhteisöllisyyttä.

H1: -- Yhteisöiltojen jälkeen harvoin kukaan on pahalla tuulella. Enemminkin, kaikki on iloisia, hymyssä suin ja ehkä vähän yliaktiivisia, käy vähän ehkä kierroksilla. Kyl se suurimmalla osalla vaikuttaa siis positiivisesti siihen mielialaan. Tietenkin on niitä semmosia yhteisöilloja, joissa voi tapahtua jotakin, niinkun elämässä aina voi tapahtua jotakin, mikä sitten aiheuttaa sen pahan mielen. --

Haastateltavien mukaan yhteisöillat saattavat olla myös stressaavia tilanteita joillekin nuorille. Yhteisöilloissa voi tulla vastaan asioita, joita nuoren on hankala ennakoida, mikä aiheuttaa nuorelle stressiä ja levottomuutta. Usein esimerkiksi erilaiset lähtötilanteet voivat olla nuorille psyykkisesti stressaavia, mutta usein toiminnan myötä jännitys lievittyy ja nuorella on loppupuleissa kuitenkin mukavaa. Tämä vahvistaa ajatusta siitä, että yhteisöilloilla on positiivinen vaikutus nuorten mielialaan.

Selvitimme haastateltavilta, millainen merkitys heidän mielestään yhteisöllisyydellä ylipäättään on yksilön hyvinvoinnille. Työntekijöiden vastauksista nousi esiin näkemys siitä, että yksilö ei pärjää elämässä ilman yhteisöä. Työntekijät toivat myös esiin, että yhteisöön hyväksytyksi tulemisella on merkittävä rooli itsetunnon rakentumisessa. Työntekijöiden puheista kävi ilmi, että yhteisö on nuorelle tärkeä sosiaalisen kanssakäymisen paikka, jossa opetellaan muun muassa vuorovaikutustaitoja ja jonka kautta voi saada ilon ja hyvän olon kokemuksia. Nuorille on tärkeää huomata, etteivät he ole yksin asioidensa kanssa vaan että myös muilla voi olla samankaltaisia kokemuksia.

H1: -- Yksilö on osa yhteisöä. Et elämään tule paljon enemmän iloa ja merkitystä kun yksilö on osa jotain yhteisöä. Ei sen yhteisön tarvitse olla iso, mut että on joitakin henkilöitä joiden kanssa kokee kuuluvansa samaan yhteisöön, niin se auttaa elämässä. Ihan yksin on aika hankala olla. -- Mut yhteisöt on tärkeitä ja ei oikeastaan ihmisiä varmaan olisi jos ei olisi yhteisöjä. Se on yksi syy myös miksi pitää olla näitä pakollisia yhteisöjä edes joskus, et vähän harjotellaan sitä vuorovaikutusta ja kuinka ollaan toisten kanssa.

8.3.3 Nuorten ryhmätaidot ja ryhmädynamiikka

Yhteisöillat vaikuttavat haastateltavien mukaan nuorten ryhmätaitoihin ja ryhmädynamiikkaan monin eri tavoin. Työntekijät näkivät yhteisöiltojen tukevan ryhmän tiiviyyttä ja hiovan ryhmää yhteen, mikä kannustaa vetäytyvämpiäkin nuoria mukaan yhteisöön. Nuoret oppivat yhteisöilloissa ryhmätaitoja, muun muassa joustamista, odottamista ja muiden kannustamista sekä positiivisen palautteen antamista.

H1: Kyl mä nään et ne [yhteisöillat] on tärkeä osa koska muutenhan tääl ollaan niinku osastollakin. Toki nuoret tekee pareittain jotain tai jonkun kanssa jotain tai muuta mut et se hioo koko ryhmää yhteen ja jotenki ve-

tää niinku mukaansaki myöskin sellasia vähä hiljasempia tai vetäytyvämpii sillä just nää antaa hirveen hyvin sitä positiivista palautetta toisilleen. Jotenki uskomatonta.

Ryhmädynamiikasta keskusteltaessa keskiöön nousivat nuorten roolit yhteisössä. Haastatteluista kävi ilmi, että kaikki työntekijät eivät ole aikaisemmin tietoisesti mietti-neet nuorten rooleja eri tilanteissa. Osa työntekijöistä toi esiin, että roolit ovat useimmi-ten positiivisia ja ne saattavat vaihdella tilanteesta riippuen. Roolit eivät ole jäykkiä ja nuorilla on mahdollisuus olla oma itsensä. Roolit saattavat myös korostua yhteisöillois-sa.

H1: On sellasia [rooleja] jonkun verran joo, mutta mun mielestä ne ei oo kauheen jäykkiä rooleja. Ja nekin saattaa sit vaihdella, et kuka esimer-kiksi on se ryhmän pelle. Joo, jonkinlaisia rooleja joo, mut ne ei oo kau-heen jäykkiä onneks. Ja sit just ehkä ne roolit mitä sit on, niin ne roolit on sellaisia positiivisia rooleja. Et jos oot se hassuttelija, niin sit se on hauskaa, kun joku hassuttelee. Tai jos joku on isosiskon roolissa niin se on positiivisella tavalla sitä. Et sellaisia negatiivisia rooleja, on niitäkin ol-lu ja on ajoittain, mut niitä on tosi vähän. --- No ehkä ne [roolit] yhteisöil-loissa sit korostuu, mutta kyllä mun mielestä Alatalossa kaikilla nuorilla on kuitenkin niin hyvin tilaa olla oma ittensä, et ei kukaan mitenkään oman roolin vankina oo. Mut onhan se nyt ihan selvää että välillä tekee mieli hassutella ja välillä on sitten... Et se musta kivasti sallitaan.

Roolien avulla Alatalon yhteisöä ja yhteisöllisyyttä voidaan tarkastella toisenlaisesta näkökulmasta. Voidaan esimerkiksi pohtia, ottaako joku tietty nuori aina tietynlaisen roolin yhteisöillassa, ja miten se vaikuttaa ryhmädynamiikkaan ja yhteisön toimintaan. Jos nuoren ottama rooli on negatiivinen, saattaa se vaikuttaa kielteisesti koko yhteisön toimintaan. Toisaalta taas positiiviset roolit, esimerkiksi hassuttelijan rooli, voivat rikas-tuttaa yhteisöä ja tehdä yhteisöilloista hauskenpää ja mieleenpainuvampia. Roolien pohtiminen ja tietoinen kartoittaminen voisikin auttaa työntekijöitä tarkastelemaan nuor-ten välistä vuorovaikutusta ja kehittämään Alatalon yhteisöllisyyttä.

8.3.4 Lastenkodin yhteisöllisyyden erityispiirteitä

Kun työntekijät pohtivat lastenkodin yhteisöllisyyden erityispiirteitä, he nostivat esiin sen, että useilla nuorilla on taustallaan traumaattisia kokemuksia tai muita haasteita, joihin täytyy yhteisössä ja yhteistä tekemistä suunniteltaessa kiinnittää huomiota. Työntekijät pohtivat sitä, kuinka traumatausta, vaikkakin se on jokaisella erilainen, yhdistää nuoria. Yhteisöllisyys ja turvallinen yhteisö vaikuttaisi siis antavan tukea ja toimivan voimavarana nuorille.

H1: Keskimäärin meidän nuorilla on kuitenkin siellä taustalla paljo enempi traumaa, huonompaa itsetuntoa, tämmöstä kaikkee mikä varmaan vaikuttaa siihen et jotenki sitä täytyy löytyä sitä turvaa enempi siitä yhteisöllisyydestä ja jotenki meidän täytyy ottaa huomioon ne taustat eri lailla kun ihan sitte normiperheen normilapsilla tai näin. Sitte tietysti heidän perhetaustansa on hyvin erilainen jos miettii, sit täytyy hirveen tarkkaan miettii vähä yhteisöllises tekemisessä et miten siel tulee niit taustoja tai perhesuhteita tai muita, ettei sitte loukkaa taas. --

H2: -- Mut sit parhaimmillaan ehkä tulee semmosii et jaetaan asioita ja kyl mä nään et meidänkin nuorilla on semmosii yhteisiä tai samantapaisia kokemuksia. He tuntee toisensa aika hyvin ja he saattaa tietää toisistaan, ja tietävätkin välillä, enemmän kun me aikuiset tiedetään et kyl he jakaa keskenään semmosia vaikeita asioita myös, et siin on semmonen myös tosi iso voimavara heille.

Lastenkodissa yhteisön pieni koko verrattuna esimerkiksi koululuokkaan vaikuttaa yhteisöllisyyteen. Yhdelläkin ihmisellä on pienessä yhteisössä suuri vaikutus toisiin. Tällöin yksilön hyvinvointi korostuu entistä enemmän, sillä yksilö on yhteydessä koko yhteisön hyvinvointiin. Eräs haastateltava mainitsee, että lastenkodissa yhteisön jäsenillä on eri päämäärä ja että kuka tahansa nuorista saattaa koska tahansa lähteä. Yksikön nuoret voivat myös olla herkempiä yhteisön jäsenten tunnetiloille kuin esimerkiksi tavallisessa koululuokassa olevat nuoret. Tämä vaatii työntekijöiltä vahvaa turvallisen aikuisen roolia ja kykyä ottaa nuorten tunteita vastaan.

8.3.5 Ryhmän ulkopuolelle jäävien nuorten tukeminen

Tarkastelimme sitä, onko Alatalon yhteisössä nuoria, jotka jäävät herkästi yhteisön ulkopuolelle. Selvitimme, miten tällaisia nuoria pyritään yhteisössä tukemaan. Esiin nostettiin osaston aikuisten tärkeä rooli ulkopuolelle jäävien nuorten tukemisessa. Aikuisten käyttämiä keinoja ovat motivointi, toimintaan mukaan houkuttelu ja kannustaminen sekä vaihtoehtoisen toiminnan tarjoaminen. Usein riittää, että vetäytyvämpi nuori osallistuu toimintaan edes jollain tavalla.

H1: -- Ja onhan tottakai täälläkin sellasia hiljaisempia ja luonteeltaankin vetäytyneempiä nuoria, et kyl silloin mun mielestä aikuisen rooli on tärkeä huomioimaan niitä vetäytyviä ja houkuttelemaan siihen tekemiseen ja auttaa siihen yhteisöön tulemisessa. Ehkä jos on keskustelua, niin aikuinen huomioi keskustelussa sen vetäytyvänkin nuoren ja kyselee, että mitäs mieltä sä oot.

H2: -- Ja osa [nuorista] on tosi huomaavaisia niissä tilanteissa, mikä on tosi ihanaa että nää selkeästi toisistaan sillain huolta pitää ja kannattelevat toisiaan ja huomioivat tosi hienosti. -- Kyllä mun mielestä täällä aika hyvin kaikki tulevat toimeen keskenään, mut toki meillä on muutama sellanen vetäytyväisempi nuori. Mutta kyllä hekin sit halutessaan mukaan pääsee aina ja houkutellaankin, ja nuoret houkuttelee. Mut sit tietysti meillä on osa ollu tosi pitkään ja osa lyhyemmän aikaa, et onhan se selkesti sellanen et osa on toisilleen tutumpia ja selkeästi jopa ystäväystynyt tässä vuosien varrella, niin kyllä tommoset huomaa, mut ei oo sellasta et ketään jätettäis tietoisesti ulkopuolelle.

Työntekijät toivat esiin, kuinka nuoret kannustavat itsekkin ulkopuolelle jääviä nuoria. Tämä kertoo siitä, että Alatalon yhteisö on toimiva. Nuorten ryhmä on tällä hetkellä hyvä ja tiivis, eivätkä nuoret jätä ketään yhteisön ulkopuolelle, vaan pikemminkin pyrkivät saamaan kaikkia mukaan yhteisön toimintaan. Jos kiusaamista tai muiden ulkopuolelle jättämistä esiintyy, siihen puututaan heti, eikä sellaista suvaita. Erään haastateltavan mukaan nuorten toisilleen osoittama kannustaminen ja toimintaan mukaan houkuttelu toimii etenkin silloin, kun nuoret ovat läheisiä keskenään. Toistensa kannustaminen vahvistaa varmasti nuorten itsetuntoa ja -luottamusta, mikä parantaa heidän hyvinvointiaan yksilöinä ja mahdollistaa myös toisten kannattelun vaikeina hetkinä. Toimiva

yhteisö luo siis yksilöille positiivisen kierteen kehää. Pelkkä nuorten kannustus ei kuitenkaan yksinään riitä, vaan omaa paikkaansa maailmassa hakeva nuori kaipaa myös aikuisten hyväksyntää omalle identiteetilleen ja siksi aikuisten roolin mahdollisesti ulkopuolelle jäävän nuoren tukemisessa on tärkeä.

8.3.6 Vertaispalautteen merkitys

Useat haastateltavat toivat Alatalon yhteisöllisyydestä keskusteltaessa ilmi seikan, että nuorten toisilleen antama palaute ja kannustus ovat merkityksellisempiä kuin aikuisten antama. Työntekijöiden mukaan nuoret uskovat herkemmin, jos palaute tulee vertaiselta. Syyksi tähän nostimme sen, että työntekijöiden nähdään olevan auktoriteetteja ja kannustavan ja tukevan nuoria ammattinsa puolesta.

H1: -- Meillä oli esimerkiksi sellanen tilanne, että yksi nuori lähti hengailemaan Kampissa ja hän oli tosi nuori vielä, että ei hän saisi olla siellä, kaikenlaista tapahtuu ja siitä aikuiset yritti sille sanoa ja kertoa, että minä takia se ei oo hyvä, että hän hengaillee siellä ja näin pois päin. Mutta se jotenkin meni ihan ohi. Niin sitte aamupalapöydässä, ei mun tarttenu mitään muuta sanoa kun 17-vuotiaalle neitokaiselle, että ”eiks sunki mielestä oo kummallista, että toi käy hengaillema Kampissa?” Ja sieltä tuli sellanen kuule ”et sä voi, siel on vaan sellaiset nuoret”, ja se meni perille heti. -- Se menee niinkun paremmin perille, koska tuntuu, kun aikuinen sanoo, ni sieltä tulee toi auktoriteetti. Minä aikuisena määrään ja sanon sulle, et näin on ja piste. Mutta jos vertainen sanoo, sit se on jotenkin et mä haluan neuvoa tai tukea tai sieltä tulee ihan erilailla se, se ei tuu niinkun sillä lailla. Toki aikuisetkin on tärkeitä, ne pitää ne raamit pystyssä, mutta se on tosi hyvä, jos se tulee vertaiselta se neuvo.

Nuorelle on tärkeää saada palautetta nimenomaan vertaisilta ja jos he voivat neuvoa ja tukea toisiaan, he saavat tärkeitä onnistumisen kokemuksia. Se, että nuoret voivat uskoutua toisilleen ja olla avuksi, vahvistaa heidän kokemustaan omasta merkityksellisyydestä. Nuorten vuorovaikutusta toistensa kanssa onkin perusteltua tukea ja edistää.

8.4 Yhteisökasvatus

Neljäs käsitelty teema oli yhteisökasvatus. Vaikka yhteisökasvatus ei työntekijöiden mukaan lukeudu Alatalon työmenetelmiin, oli siihen liittyviä toimintaperiaatteita nähtävissä haastateltavien kertomasta. Puhuttaessa siitä, miten yhteisöiltoja voitaisiin hyödyntää yhteisökasvatuksen keinona, työntekijät sanoivat, että niihin voisi esimerkiksi suunnitella erilaisia teemoja, joista olisi nuorille hyötyä. Yhteisöä hyödynnetään yksilön hoidollisten, kuntoutuksellisten tai kasvatuksellisten tavoitteiden tukemisessa lähinnä nuorten toisilleen antaman vertaistuen avulla. Kun nuorilla on samankaltaisia kokemuksia ja jokaisella oma syynsä olla lastenkodissa, he voivat näin tukea toinen toisiaan.

H1: -- Kaikki tietää et täällä ei turhan takia olla, vaan et jokaisella heistä on jokin syy miksi he on lastenkodissa. -- kyl mä luulen et sellanen ikään kuin samaan ryhmään kuuluminen antaa heille sitä tukea myöskin siihen heidän ongelmaansa.

Yhteisön eli pääasiassa toisten nuorten hyödyntäminen vaatii toimiakseen luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin sekä nuorten että työntekijöiden välillä. Työntekijät sanoivat, että toisinaan nuorten on helpompaa ottaa palautetta vastaan työntekijöiden sijaan toisilta nuorilta. Aina yhteisön hyödyntäminen ei myöskään ole tietoinen menetelmä tai tavoite. Salassapitovelvollisuus sekä eettiset seikat asettavat myös rajoitteita sille, millaisissa kasvatuksellisissa tilanteissa toisia nuoria voi hyödyntää, sillä kyse on kuitenkin alaikäisistä henkilöistä. Yhteisön hyödyntäminen rajoittuukin lähinnä arkisiin yhteisiä asioita koskeviin tilanteisiin.

H1: Kyllä välillä se tulee just siinä tilanteessa ettei välttämättä mitenkään suunnitellusti, mutta ihan arjen keskustelutilanteissa. Kun se on ihan selvää että nuoren mielipide on nuorelle niin paljon painavampi kuin aikuisen, jonkun tyhmän aikuisen, kalkkiksen, mielipide. Niin sit kun niis keskustelutilanteissa ohimennen kysymällä et hei mitäs mieltä sä oot tästä tai tuo jonkun asian yhteiseen keskusteluun, ei tietenkään mitään salassa pidettävää asiaa, mutta että on siinä tosi iso voimavara, myös se että meillä on tosi eri ikäisiä nuoria. --

Jokaisen haastattelun lopuksi pyysimme vielä työntekijöitä palauttamaan mieleensä jonkun positiivisen kohtaamisen tai muiston edellisistä yhteisöilloista. Työntekijöiltä nousi mieleen paljon erilaisia mukavia muistoja. Positiiviset kohtaamiset ja muistot antavat myös energiaa työntekijöille sekä voimavaroja jatkaa ajoittain rankkaakin työtä. Nuorten hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden kukoistamisen edellytys onkin, että myös työntekijät voivat hyvin.

9 Päätelmät

Opinnäytetyömme ensimmäinen tutkimusongelma oli selvittää, mikä on työntekijöiden näkemys siitä, millainen yhteisöiltojen merkitys on yhteisöllisyyden edistämisessä. Haastateltavat näkivät yhteisöllisyyden edistämisen tapahtuvan yksikössä pitkälti yhteisöiltojen ja muun yhteisöllisen toiminnan, lähinnä yhteisökokousten ja retkien kautta. Lisäksi he mainitsivat tärkeänä seikkana arjen yhteisöllisen toiminnan, kuten yhteiset ruokailuhetket. Yhteisöiltojen nähtiin edistävän yhteisöllisyyttä yksikössä, sillä se kokoaa kerran viikossa kaikki koolle samaan tilaan, mitä ei muuten välttämättä luontevasti tapahtuisi. Tällöin nuoret joutuvat olemaan vuorovaikutuksessa myös sellaisten nuorten kanssa, joiden kanssa he eivät oma-aloitteisesti ole vuorovaikutuksessa arjessa. Yhteiset hetket ja toiminta luovat hyvää ilmapiiriä ja nuoret tutustuvat toisiinsa, mikä vahvistaa luottamuksellisuutta.

Haastateltavat toivat esille, että yhteisöilloilla on nuorten mielialaan positiivinen vaikutus, joka saattaa kestää pitkään yhteisöiltojen jälkeen. Yhteisöillat nostavat työntekijöiden mukaan muun muassa nuorten vireystilaa ja aktiivisuutta. Tämä taas vaikuttaa yksikön yleiseen ilmapiiriin ja viihtyvyyteen. Yhteinen tekeminen ja hauskat yhteiset kokemukset vaikuttavat nuorten välisiin vuorovaikutussuhteisiin ja lisäävät keskinäistä luottamusta. Esimerkiksi uusimpana yksikköön tulevan nuoren silmätikuksi joutumisen kierre oli saatu yksikössä katkaistua, joka nähtiin yhteisen toiminnan kauaskantoisena seurauksena. Myös Alanen, Kainulainen ja Saari (2014: 23–25) ovat todenneet, että kuuluminen yhteisöön ja yhteinen tekeminen yhteisön jäsenten kesken vaikuttavat positiivisesti nuoren hyvinvointiin ja toimintakykyyn. Heidän mukaansa on olennaista, että nuori kokee olevansa turvallisessa ympäristössä, jossa myös epäonnistuminen on hyväksyttävää ja jossa toimiessaan nuori voi tuntea itsensä arvokkaaksi.

Toinen tutkimusongelmamme oli tarkastella, miten nuorten osallisuus toteutuu yhteisöiltojen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Haastattelemamme työntekijät tiedostavat, että nuorten osallisuus yhteisöiltojen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Nuorten ääni pyritään saamaan kuuluviin, mutta käytännössä tämä ei aina toteudu. Syyksi tälle nostimme haastattelujen perusteella sen, että nuorille on ominaista osoittaa niukasti kiinnostusta yhteisöiltojen suunnittelua kohtaan. Tästä syystä nuoren osallisuuden tukemisen ja toiveiden keräämisen tulisi olla järjestelmällistä sekä strukturoitua. Osallisuuden kokemus ja sen toteutuminen voivat olla erilaisia eri nuorten sekä eri yhteisöiltojen kohdalla. Osallisuuden kolmen ulottuvuuden mukaan osallisuus toteutuu

vain, jos nuori kuuluu yhteisöön, toimii sen osana ja kokee itse kuuluvansa siihen. Oleellista on, tarkastellaanko nuorten osallisuutta ja sen tukemista heidän näkökulmastaan vaiko kenties työntekijöiden tai muun yhteiskunnan määritelmien mukaan. (Nivala – Ryytänen 2013: 17, 26.) Nuorten omaan näkemykseen heidän osallisuudestaan ja heidän haluamaansa tapaan olla osallinen on hyödyllistä kiinnittää huomiota, sillä osallisuuden kokemus synnyttää halua vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Jos nuori kokee oman ympäristönsä toiminnan yhdentekeväksi, hän kadottaa myös yleisen tarpeen vaikuttaa asioihin. (Kiilakoski 2008: 11.) Tällöin voisi ajatella, että paitsi tämän kyseisen nuoren hyvinvointi, niin myös koko yhteisön toiminta heikkenee. Useat työntekijöistä kertoivat, että tavoitteet yhteisöiltoihin osallistumisesta ovat jokaisen nuoren kohdalla yksilölliset. Jokaiselta nuorelta ei ole mahdollista tai edes tarkoituksenmukaista vaatia samantasoista osallistumista. Jollekin toiminnassa aktiivisesti mukana olo ja muiden kannustaminen ovat itsestään selvä tavoite, kun taas toisen kohdalla paikalle saapuminen on tärkeä saavutus, jonka eteen on työskennelty pitkäjänteisesti.

Vaikka yhteisöillat on määritelty Alatalon viikkorakenteeseen kuuluvaksi toiminnaksi, on velvollisuus osallistumiselle kuitenkin joustavaa. Vaikka kaikkien nuorten tulee lähteä mukaan yhteisöiltaan, joka pidetään yksikön ulkopuolella, ei ketään kuitenkaan pakoteta osallistumaan toimintaan. Se ei olisi myöskään tarkoituksenmukaista, sillä pelkkä paikalla olo tai osallistuminen aktiviteettiin ei tarkoita osallisuuden toteutumista (Pajulampi 2014: 141; Gothóni ym. 2016: 13). Työntekijät kertoivatkin, ettei yhteisöilloissa pääpaino ole toiminnassa tai sen suorittamisessa, vaan olennaista on tilanteessa läsnäolo sekä muiden kanssa vuorovaikutuksessa oleminen. Toisinaan pyritään järjestämään myös vaihtoehtoisia toimintoja, jos alkuperäinen suunnitelma yhteisöillan sisällöstä ei ole nuoren mielestä houkutteleva. Lasten ja nuorten osallisuuden kokemukset muodostuvatkin näistä valinnanmahdollisuuksista ja oleellinen osa sitä on myös mahdollisuus olla toisinaan osallistumatta tai sallia nuorelle omiin oloihin vetäytyminen. (Virkki 2015: 127–128.)

Jos Alatalon yhteisöilloja tarkastellaan Shierin (2001: 107–117) osallisuuden tasomallin kautta, voidaan sanoa, että nuoret saavuttavat pääasiassa viidestä mahdollisesta kolmannen tason. Nuorilta kysytään ja heitä kannustetaan kertomaan toiveita yhteisöiltöjen sisällöstä. Ne myös pyritään resurssien puitteissa toteuttamaan. Ajoittain on nähtävissä myös neljättä tasoa, jolloin nuorten kanssa yhdessä on pohdittu yhteisöiltöjen sisältöä ja heitä on otettu mukaan tekemään päätöksiä. Nuorilla on mahdollisuus yhteisökokousten aikana esittää toiveita myös yksikön esimiehelle, mutta työntekijöiden

mukaan nuoret eivät juurikaan hyödynnä tätä mahdollisuutta. Työntekijät itse pohtivat haastatteluissa sitä, miten nuoria voitaisiin tukea kertomaan rohkeammin ajatuksiaan ja toiveitaan. Pohtimisen arvoista olisi myöskin se, olisiko viidettä tasoa, jossa nuoret jatkavat vastuun päätöksenteosta, mahdollista soveltaa Alatalossa yhteisöiltoihin antamalla esimerkiksi nuorten suunnitella ja toteuttaa itse oma yhteisöiltansa.

Nostimme aineistosta esille myös haastateltavien näkemyksen siitä, että nuorten toisilleen antama vertaispalaute ja kannustus ovat merkittävämpiä kuin aikuisten antama palaute ja kannustus. Jotta osallistuminen ja osallisuuden syntyminen olisi nuoren kohdalla toteutettavissa, tulee myös lähiympäristön luoda siihen mahdollisuudet (Gothóni ym. 2016: 14; Pajulammi 2014: 141). Tässä ovat tärkeässä roolissa nuorten keskinäiset suhteet ja vuorovaikutus. Työntekijöiden mukaan nuoret uskovat herkemmin vertaisilta tulevia neuvoja ja alkavat helpommin käyttäytyä palautteen vaatimalla tavalla. Nuoruusiässä on ominaista, että vertaisten merkitys yhteenkuuluvuuden ja läheisyyden tarpeiden tyydyttäjänä kasvaa: nuori irtautuu pikkuhiljaa vanhemmistaan vertaisten avulla. (Salmivalli 2008: 32–33.) Nuoruutta luonnehditaan ikävaiheeksi, jossa nuori luo uusia ystävyssuhteita ja protestoi auktoriteetteja vastaan. (Dunderfelt 2011: 84–85.)

Kun nuoret houkuttelevat toisiaan mukaan toimintaan esimerkiksi yhteisöilloissa, on sillä haastateltavien mukaan suurempi vaikutus kuin jos työntekijä toimisi vastaavalla tavalla. Haastateltavat nostivat esiin, että nuoret myös antavat toisilleen palautetta käyttäytymisestä ja neuvovat toisiaan. Vertaissuhteissa esiintyy emotionaalista tukea, joka voi näkyä esimerkiksi kannustamisena, rohkaisuna ja neuvontana. (Korkiamäki 2013: 113–115, 129–130.) Haastateltavien mukaan nuoret eivät aseta käyttäytymisen rajoja toisilleen suoraan, mutta että nuoret käyttäytyvät tietyllä tavalla toistensa seurassa hyväksyntää hakien. Tämä lähtee haastateltavien mukaan nuoren halusta kuulua porukkaan. Vertaisryhmä onkin paikka, jossa nuori peilaa omaa toimintaansa muihin ja oppii käyttäytymisen normeja sekä sosiaalisia taitoja. Vertaisilta saadun palautteen sekä sosiaalisen vertailun avulla nuori oppii itsestään ja rakentaa minäkuvaansa. Torjuttu tuleminen voi vaikuttaa kielteisesti nuoren minäkuvaan ja johtaa yksinäisyyden tunteisiin ja jopa kiusatuksi tulemiseen. (Salmivalli 2008: 33–34, 37.) Haastateltavat nostivat esiin, että Alatalossa on tällä hetkellä tiivis, toimiva yhteisö, jossa ei juurikaan esiinny ulkopuolelle jättämistä tai syrjintää. Yhdessä oleminen ja mukaan ottaminen luo hyväksytyksi tulemisen tunnetta, joka vaikuttaa nuorten itsetuntoon.

10 Pohdinta

On ilmeistä, että yhteisöilloilla sekä niille asetettujen tavoitteiden toteutumisella on positiivinen merkitys Alatalon yhteisöllisyyteen, nuorten mielialaan ja yksikön yleiseen ilmaan. Saimme haastattelujen perusteella kuvan, että haastateltavatkin pitävät yhteisöiloja hienona asiana, jonka toteutuminen on vaatinut paljon työtä. Pohdimme muutamia seikkoja yhteisöiltoihin liittyvän työn selkeyttämiseksi.

Haastatteluista kävi ilmi, että yhteisöilloille asetettuja tavoitteita ei välttämättä ole Alatalossa selkeästi, yhteisesti määritelty. Useat haastateltavat mainitsevat keskenään eri tavoitteita mahdollisesti sen mukaan, mitä itse pitävät tärkeänä. Jos työntekijät eivät ole asettaneet yhteisöilloille selkeitä tavoitteita tai työntekijät kokevat tavoitteet keskenään eri tavalla työryhmän sisällä, on tavoitteiden saavuttamista hankala arvioida. Selkeät tavoitteet myös tukevat selkeää ja johdonmukaista toimintaa. Haastatteluissa mainittiin, että yhteisöiloja on järjestetty jo useamman vuoden ajan. Mahdollisesti toiminta on ajan mittaan muotoutunut nykyiselleen hyväksi todettujen toimintatapojen kautta. Ajoittainen toiminnan ja tavoitteiden arviointi voi kuitenkin olla hyödyllistä, koska sitä kautta voi löytää uusia, toimivampia tapoja ja toiminnan muotoja.

Vaikka tavoitteiden nimeämisessä oli vaihtelevuutta, ne tavoitteet, jotka työntekijät nimesivät, ovat mielestämme merkittäviä sekä työläitä saavuttaa. Työntekijät eivät tunteet täysin tiedostavan tätä, vaan he hieman vähättelivät mainitsemiensa tavoitteiden merkitystä. Vastauksissa kainostelu voi toki toisaalta olla kytköksissä haastattelutilanteeseen sekä siihen liittyvään jännitykseen. On äärimmäisen tärkeää toisinaan muistuttaa itseään arvostamaan omaa työpanostaan ja muistaa, että näennäisesti vähäpätöisillä asioilla voi olla valtava myönteinen merkitys nuorten viihtyvyyteen, arkeen ja elämään.

Onnistuneen työn keskeisiä edellytyksiä ovat työntekijöiden hyvinvointi ja mielekäs työyhteisö. Tämä heijastuu myös nuorten viihtyvyyteen ja siihen, että heistä ja työntekijöistä voi muodostua toimiva yhteisö. Myös haastateltavat kertoivat toimivan työyhteisön olevan yksi niistä tekijöistä, jotka mahdollistavat hyvän ilmapiirin ja yhteisön myös nuorten kesken. Työntekijöiden ammattitaito sekä sitoutuminen mukavan yhteisön rakentamiseen ovat heidän mukaansa avainasemassa. Sisäinen kouluttaminen sekä työnohjaus tukevat työtä sekä henkilöstön työssä jaksamista. Työntekijät viettävät aikaa nuorten kanssa ja jokapäiväiset arkiaskareet ovat muotoutuneet monin paikoin

yhteisöllisiksi. Vaikka asioista voidaan olla eri mieltä työyhteisössä, löydetään usein kompromisseja, joihin kaikki voivat sitoutua. Mielestämme onkin tärkeää, että työntekijät tiedostavat hyvin toimivan työyhteisön olevan tärkeä voimavara, jonka ylläpitämiseksi täytyy jatkuvasti tehdä töitä.

Yhteisökasvatuksen periaatteista kysyttäessä monet työntekijät sanoivat, että niitä varmasti voisi hyödyntää monellakin eri tavalla heidän työssään, mutta että yhteisökasvatusta ei Alatalossa käytetä varsinaisena työmenetelmänä. Haastatteluista kävi ilmi, että nuorten toisilleen antama vertaispalaute on tärkeää, minkä takia työyhteisön voisi olla perusteltua tarkastella yhteisökasvatuksen periaatteita tarkemmin ja kenties hyödyntää joitain niistä Alatalossa. Yhteisökasvatuksen käyttöön liittyy eittämättä tiettyjä ristiriitaisuuksia, joita nostettiin esille muutamassa haastattelussakin. Lastensuojelulaitoksena Alatalon työntekijöitä sitovat salassapitosäännökset eikä toisten nuorten asioita voi kertoa eteenpäin. Myös asiakkaiden alaikäisyys tuo oman eettisen näkökulmansa asiaan. Yhteisökasvatus perustuukin yhteisön jäsenten avoimeen kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen, mikä vaatii luottamusta ja tasa-arvoisuutta (Hännikäinen-Uutela 2004: 121).

Yksi opinnäytetyön tekijöistä on parhaillaan työharjoittelussa Alataloa vastaavassa yksikössä eri paikkakunnalla. Kyseisessä yksikössä oltiin kiinnostuneita opinnäytetyöstä sekä Alatalon yhteisöilloista, niiden toteuttamisesta ja hyödyistä. Yksikössä ei ole tämänkaltaista yhteisöllistä toimintaa, mikä mielestämme näyttäytyy yksikön arjessa esimerkiksi vuorovaikutuksen puuttumisena. Tämä vahvistaa käsitystämme yhteisöiltojen positiivisesta merkityksestä. Olemmekin miettineet, voisiko Alatalon yhteisöiltojen kaltaista toimintamallia hyödyntää myös muissa vastaavissa ympäristöissä joko suoraan sellaisenaan tai räätälöitynä tarpeen mukaan. Uskomme, että moni lasten ja nuorten laitoshoidon yksikkö voisi hyötyä tällaisesta toiminnasta.

Opinnäytetyömme jatkotutkimusehdotuksena olisi selvittää myös nuorten näkökulmaa yhteisöiltojen merkityksestä sekä siitä, miten he itse kokevat osallisuutensa niissä. Tällöin myös tämän opinnäytetyön tuloksia voisi tarkastella laaja-alaisemmin ja verrata työntekijöiden sekä nuorten kuvauksia yhteisöilloista toisiinsa. Niiden tulosten perusteella olisi hedelmällistä kehittää yhteisöiltoja vastaamaan parhaalla tavalla sekä nuorten että työntekijöiden toiveisiin ja toimivaa työmenetelmää voisi mahdollisesti hyödyntää muissakin HDL:n yksiköissä.

Olemme miettineet, millainen merkitys nimenomaan yhteisöilloilla on Alatalon ilmapiiriin. Haastatteluissa nostettiin useaan kertaan esiin se, että Alatalossa on yleensäkin positiivinen ja kannustava ilmapiiri. Jatkotutkimuksena voisi selvittää, johtuuko positiivinen ilmapiiri nimenomaan yhteisöilloista vai myös muista seikoista. Haastatteluissa nostettiin kuitenkin vahvasti esiin yhteisöiltojen positiivinen merkitys nuoren mielialaan ja nuorten väliseen vuorovaikutukseen sekä yhdessä tekemisen ja olemisen tärkeys. Se, että nimenomaan yhteisöilloilla on merkitys Alatalon yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen ilmapiiriin, on yksi opinnäytetyömme johtopäätöksistä.

Opinnäytetyöprosessimme eteni vaihtelevalla tahdilla. Tutkimusluvan hakeminen ja odottelu, kesätyöt ja kolmen tekijän toisistaan poikkeavat aikataulut asettivat haasteita prosessin etenemiselle. Olemme kuitenkin tyytyväisiä opinnäytetyömme tuloksiin ja lopputuotokseen. Koemme, että saavutimme opinnäytetyöllemme asettamamme henkilökohtaiset tavoitteet. Opinnäytetyöllemme asettamamme sisällölliset tavoitteet, lastensuojeluympäristöön tutustuminen ja lastenkodin yhteisöllisyydestä oppiminen, toteutuivat hyvin. Koemme, että käsityksemme lastensuojelun laitosympäristöstä ja sen yhteisöllisyydestä on opinnäytetyön toteuttamisen myötä laajentunut.

Toinen tärkeä tavoite oli saada kokemus siitä, miten opinnäytetyö tai tutkimus ylipääntään toteutetaan. Pääsimme toteuttamaan haastatteluja sekä oppimaan aineiston litterointia ja analysointia. Vaikka opinnäytetyön tekeminen oli haastavaa, sillä kyseessä oli kaikkien tekijöiden ensimmäinen tutkimus, koemme onnistuneemme opinnäytetyömme toteuttamisessa kaiken kaikkiaan hyvin. Arvioimme tuottamaamme tekstiä kriittisesti ja pyrimme luomaan mahdollisimman selkeän ja johdonmukaisen työn. Haasteellisenä koimme aineiston analysoinnin. Vaikka aineistomme oli hyvin runsas, oli vaikeaa löytää aineistosta analysoitavia seikkoja, jotka vastaisivat hyvin tutkimuskysymyksiimme. Tämä liittyy olennaisesti haastattelukysymysten asetteluun: kuinka saada tietoa ja vastauksia juuri niistä asioista, joita tarvitsemme opinnäytetyöhöemme? Vaikka olimme harkinneet teemahaastattelun teemoja ja asioita, jotka halusimme haastatteluissa saada selville hyvin tarkkaan etukäteen, oli oikeanlainen kysymyksenasettelu silti hankalaa ilman aiempaa kokemusta. Koemme, että opimme paljon konkreettisesti myös haastattelun toteuttamisesta.

Seuraavan kerran kun teemme tutkimusta, keskittyisimme vielä enemmän siihen, miten itse toimimme haastattelutilanteissa. Teemahaastattelussa tarkoituksena on syntyä vapaamuotoista keskustelua teeman ympärille, mutta koimme, että tutkijoina meidän oli

vaikeaa pysyä neutraaleina haastattelutilanteessa ja välttää vastausten ohjailua. Tee-mahaastattelu toimi kuitenkin hyvänä harjoituksena seuraavien haastattelujen tekoa ajatellen.

Lähteet

Aalberg, Veikko – Siimes, Martti 2007. Lapsesta aikuiseksi: nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.

Aapola, Sinikka – Kaarninen, Mervi 2003. Johdanto. Teoksessa Aapola, Sinikka – Kaarninen, Mervi (toim.): Nuoruuden vuosisata: suomalaisen nuoruuden historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2003.

Alanen, Olli – Kainulainen, Sakari – Saari, Juho 2014. Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Helsingin Diakonissalaitoksen raportti 1/2014. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:
<https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/VAMOS_ISBN_lowres.pdf>. Luettu 16.3.2017.

Alatalon työntekijä 2017. Helsingin Diakonissalaitos, lasten ja nuorten laitoshoidon yksikkö Alatalo. Helsinki. Suullinen tiedonanto 27.3.

Bardy, Marjatta 2009. Johdanto. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki. THL. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80060/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151.pdf?sequence=1>>. Luettu 25.1.2017. 11–15.

Cameron, Claire 2004. Social Pedagogy and Care. Danish and German Practice in Young People's Residential Care. Journal of Social Work 4 (2). 133–151.

Dubois, David – Silverthorn, Naida 2005. Natural Mentoring Relationships and Adolescent Health: Evidence From a National Study. Am J Public Health 95 (3). 518–524. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1449212/>>. Luettu 16.3.2017.

Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. WSOYpro Oy. 84–92.

Eronen, Tuija 2007. Katsaus 2000-luvulla julkaistuun suomalaiseen lastensuojelututkimukseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:
<<https://www.thl.fi/documents/647345/1449725/Eronen+2007++Katsaus+2000-luvulla+julkaistuun+suomalaiseen+lastensuojelututkimukseen.pdf/e0bcd6c9-9471-4a6f-89d1-b2d27a30e202>>. Luettu 1.2.2017.

Eronen, Tuija 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:
<<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66881/978-951-44-8754-5.pdf?sequence=1>>. Luettu 10.2.2017.

Eronen, Tuija – Laakso, Riitta 2016. Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikuttavuus. Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 44/2016. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131499/URN_ISBN_978-952-302-780-0.pdf?sequence=1>. Luettu 2.2.2017.

Eskel, Pauliina – Marttila, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. 75–96.

Eskonen, Inkeri – Korpinen, Johanna – Raitakari, Suvi 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg, Hannele – Ritala-Koskinen, Aino – Törrönen, Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Gothóni, Raili – Hyväri, Susanna – Kolkka, Marjo – Vuokila-Oikkonen, Päivi 2016. Inkluisio ja yhteisöllisyys yhteisen hyvän toteutumisena. Teoksessa Gothóni, Raili – Hyväri, Susanna – Kolkka, Marjo – Vuokila-Oikkonen (toim.): Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena – Diakonia-ammattikorkeakoulun tki-toiminnan vuosikirja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 11–23.

Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/117560/Tyoelama_7_9789524932752.pdf?sequence=1>. Luettu 12.3.2017.

Gretschel, Anu 2002. Johdanto. Teoksessa Gretschel, Anu (toim.): Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina – Artikkeleita osallisuudesta. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. 7–10.

Harisalo, Risto – Miettinen, Ensio 2004. Hyvinvointivaltio. Houkutteleva lupaus vai karvas pettymys. Tampere: Tampere University Press.

Hautamäki, Antti – Lehtonen, Tommi – Sihvola, Juha – Tuomi, Ilkka – Vaaranen, Heli – Veijola, Soile 2005. Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki: Gaudeamus.

Heino, Tarja 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1>>. Luettu 10.3.2017.

Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80060/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151.pdf?sequence=1>>. Luettu 15.3.2017. 52–75.

Helsingin Diakonissalaitoksen Lapsi- ja perhepalvelut 2017. Teoksessa Pasanen, Timo – Katajamäki, Kati – Martikainen, Sinikka – Valkonen, Maarit – Leppänen, Leena (toim.): Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidto. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/Turvallista_liiketta_rajapinnoilla.pdf>. Luettu 26.7.2017. 24–37.

Helsingin Diakonissalaitos 1 n.d. Rohkeutta välittää. Verkkodokumentti.

<<https://www.hdl.fi/fi/tervetuloa-helsingin-diakonissalaitoksen-sivuille>>. Luettu 28.4.2017.

Helsingin Diakonissalaitos 2 n.d. Lasten ja nuorten laitoshoidto. Verkkodokumentti.

<<https://www.hdl.fi/fi/palvelut/lastensuojelu/nuoret/1974-lasten-ja-nuorten-jatkohoidto-otso>>. Luettu 26.7.2017.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hännikäinen-Uutela, Anna-Liisa 2004. Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13380/9513919323.pdf?sequence=1>>. Luettu 12.3.2017.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus. Avoin yliopisto. Opetusjulkaisuja 1/1999.

Hyypä, Markku 2002. Elinvoimaa yhteisöstä: Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-kustannus. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

Hyypä, Markku 2005. Me-hengen mahti. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kaipio, Kalevi 1997. Antakaa meille mahdollisuus. Johdatus nuorten yhteisökasvatukseen. Jyväskylä: Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.

Kiilakoski, Tomi 2008. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretscher, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 8–23.

Kivinen, Tarja 1994. Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi. Näkökulmia asiakkuuden määrittämiseen. Stakes tutkimuksia 45. Helsinki: Stakes.

Koivula, Merja 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. 19–45.

Korkiamäki, Riikka 2014. "Jos mä nyt voisin saada ystäviä" - Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Gissler, Mika – Kekkonen, Marjatta – Känkänen, Päivi – Mura-
nen, Päivi – Wrede-Jäntti Matilda (toim.): Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 38–50.

Korkiamäki, Riikka 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68124/978-951-44-9124-5.pdf>>. Luettu 6.4.2017.

Korkiamäki, Riikka 2016. Sosiaalinen pääoma käsitteenä ja sosiaalisina käytäntöinä. Teoksessa Roivainen, Irene – Ranta-Tyrkkö, Satu (toim.): Yhteisöt ja yhteisösisiaalisuuden lähtökohdat. United Press Global.

Kuoppala, Tuula – Säkkinen, Salla 2016. Lastensuojelu 2015. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4>. Luettu 15.2.2017.

Laakso, Riitta 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset. Etnografia lastenkotityöstä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiaalisuuden tutkimuksen laitos. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66529/978-951-44-7808-6.pdf?sequence=1>>. Luettu 3.2.2017.

Lapsen oikeuksien sopimus n.d. Unicef. Verkkodokumentti. <<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>>. Luettu 14.2.2017.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014 - Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2014: 3.

Lapsen osallisuus 2016. THL. Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>>. Luettu 5.2.2017.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Lehtonen, Heikki 1990. Yhteisö. Jyväskylä: Vastapaino.

Leinonen, Jonna 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, Johanna - Fonsén, Elina - Elo, Janniina - Leinonen, Jonna (toim.): Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry. 16–40.

Lindfors, Pirjo 2007. Tutkimuksia, kokemuksia ja ajatuksia yhteisöllisyyden terveysvaikutuksista. Psykoterapia-lehti 25 (1). 21–37. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/lindfors107.htm>>. Luettu 16.3.2017.

Malmberg, Katarina 2017. Yksinäisyys on ylipainoa suurempi terveysriski - Näin jo las-ten yksinäisyyteen pitäisi puuttua, kertoo suomalaistutkija. Helsinki: Helsingin Sanomat. Verkkodokumentti. <<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000005321964.html>>. Luettu 26.9.2017.

Munro, Eileen 2002. Effective Child Protection. Lontoo: Sage.

Myllärniemi, Annina 2006. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista. Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 7/2006. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <http://www.socca.fi/files/76/Huostaanottojen_kriteerit_paakaupunkiseudulla.pdf>. Luettu 24.2.2017.

Nivala, Elina – Ryyänen, Sanna 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Teoksessa Hämäläinen, Juha (toim.): Sosiaalipedagoginen aikakauskirja: vuosikirja 2013, vol. 14. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry. 9–41.

Nuorisobarometri 2014. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): Ihmisarvoinen nuoruus. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf>. Luettu 28.4.2017.

Nuorisobarometri 2015. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): Arjen jäljillä. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf>. Luettu 28.4.2017.

Nuorisolaki 1285/2016. Annettu Helsingissä 21.12.2016.

Nurmi, Jari-Erik – Ahonen, Timo – Lyytinen, Heikki – Lyytinen, Paula – Pulkkinen, Lea – Ruoppila, Isto 2015. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pajulammi, Henna 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta.

Pajulammi, Henna 2013. Lapsen oikeus osallistua. Teoksessa Hakalehto-Wainio, Suvianna – Nieminen, Liisa (toim.): Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. 89–123.

Pessi, Anne Birgitta – Seppänen, Marjaana 2011. Yhteisöllisyys. Teoksessa Saari, Juho (toim.): Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 288–313.

Ryyänen, Sanna 2016. Yhteisöt kasvatuksen, taiteen ja hoivan voimavarana. Teoksessa Roinainen, Irene – Ranta-Tyrkkö, Satu (toim.): Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. United Press Global.

Salmivalli, Christina 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Juva: PS-Kustannus.

Shier, Harry 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children & Society 15. 107–117.

Tolonen, Tarja 2004. Vanhemmuuden puutteen heijastuminen nuorten sosiaaliseen pääomaan. Nuorisotutkimus (Journal of Youth Research) 22 (4). 17–34.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Luettu 5.7.2017.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta n.d. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimat ihmistieteiden eettiset periaatteet. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <<https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/tenkperiaatteet.pdf>>. Luettu 2.3.2017.

Törrönen, Maritta – Vornanen, Riitta 2002. Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. Nuorisotutkimus (4). 33–42.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Virkki, Päivi 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitöskirja. Joensuun yliopisto. Helsinki: Publications of the University of Eastern Finland - Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 66.

Haastattelurunko

Teema 1. Yhteisöiltojen sisältö ja tavoitteet

- Miksi yhteisöiltoja järjestetään?
- Mitä yhteisöillat pitävät sisällään?
- Millaisia tavoitteita yhteisöilloille on asetettu?
- Miten asetetut tavoitteet toteutuvat?
- Kuka yhteisöillat suunnittelee?

Teema 2. Nuorten osallisuus

- Miten nuoret osallistuvat yhteisöiltojen suunnitteluun ja toteutukseen?
- Miten nuoret antavat palautetta ja esittävät toiveita yhteisöiltojen suhteen?
- Miten yhteisöiltoja kehitetään saadun palautteen ja toiveiden mukaan?
- Miksi toiminta on määritelty pakolliseksi? Millainen merkitys sillä on nuoren osallistumiseen?

Teema 3. Yhteisöllisyys

- Miten yhteisöllisyyttä pyritään tavoitteellisesti edistämään yksikössänne?
- Pohdi muutamaa viimeisintä yhteisöiltaa, jossa olet ollut mukana. Kerro esi-merkki siitä, millainen merkitys yhteisöillalla on nuorten väliseen vuorovaikutukseen tai nuoren mielialaan.
- Millainen merkitys yhteisöllisyydellä on mielestäsi yksilön hyvinvoinnille?
- Miten näet yhteisöiltojen vaikuttavan esimerkiksi nuorten ryhmätaitoihin tai ryhmädynamiikkaan? Pohdi muutamaa viimeisintä yhteisöiltaa, jossa olet ollut mukana.
- Millaista muuta yhteisöllistä toimintaa yksikössänne järjestetään yhteisöiltojen lisäksi?
- Millaisia erityispiirteitä näet nimenomaan lastenkodin yhteisöllisyydessä?

Teema 4. Yhteisökasvatus

- Miten yhteisöä hyödynnetään yksilön hoidollisten, kuntoutuksellisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden tukemisessa?
- Miten yhteisöilta voitaisiin nähdä yhteisökasvatuksen keinona?

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tämä suostumus koskee Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) -tutkintoon kuuluvaa opinnäytetyötä, jonka tekijät ovat Katriina Marjanen, Laura Pienmunne ja Alisa Silver. Opinnäytetyön tutkimuskysymys on yhteisöiltojen merkitys yhteisöllisyyden edistämisessä. Tavoitteena on selvittää työntekijöiden näkemyksiä siitä, miten yhteisöillat edistävät yhteisöllisyyttä lasten ja nuorten laitoshoidon yksikössä. Opinnäytetyön tulokset julkaistaan opinnäytetyön päätösseminaarissa Metropolia Ammattikorkeakoululla syksyllä 2017. Lisäksi ne julkaistaan kaikkien saataville Theseus-tietokantaan. Opinnäytetyö toimitetaan myös yksikköönne.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia. Henkilöllisyyteni jää vain opinnäytetyön tekijöiden tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen opinnäytetyöhön ja aineisto hävitetään puoli vuotta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Tekijät sitoutuvat opinnäytetyössään noudattamaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja muita voimassa olevia salassapitosäännöksiä.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastatteluni nauhoitetaan. Haastattelussa antamani tietoja käytetään vain kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa työsuhteeseeni.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Tiedote haastateltaville työntekijöille

Hei!

Olemme Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita. Tulemme toteuttamaan opinnäytetyömme yksikössänne. Opinnäytetyömme tutkimuskysymys on yhteisöiltojen merkitys yhteisöllisyyden edistämisessä. Haluamme selvittää, miten yhteisöillat edistävät yhteisöllisyyttä lasten ja nuorten laitoshoidon yksikössä työntekijöiden näkökulmasta. Käsitlemme aihetta yhteisöllisyyden, osallisuuden ja yhteisökasvatuksen näkökulmista.

Opinnäytetyö toteutetaan teemahaastattelujen avulla. Teemahaastattelu koostuu muutamasta teemasta, joita käsittelemme haastattelussa vapaamuotoisesti. Olemme laatineet apukysymyksiä kustakin teemasta keskustelun tueksi. Toimitamme teemat ja apukysymykset teille etukäteen. Tulemme toteuttamaan haastattelut yksikössänne 15.5. ja 22.5.2017. Kuhunkin haastatteluun on varattu aikaa 1 tunti. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, joissa on kaksi haastattelijaa paikalla. Haastattelut nauhoitetaan ja haastattelun aikana kirjataan myös muistiinpanoja. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja voitte halutessanne keskeyttää tutkimuksen milloin tahansa. Tutkimukseen osallistumisesta ei koidu teille minkäänlaisia kuluja. Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta korvausta.

Kerättyä aineistoa säilytetään huolellisesti lukitussa tilassa ja kaikki aineisto hävitetään asianmukaisesti puoli vuotta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Haastatteluaineistoa ei käytetä mihinkään muuhun tarkoitukseen kuin tämän opinnäytetyön toteuttamiseen. Lopullisesta opinnäytetyöstä ei käy missään vaiheessa ilmi henkilöllisyytenne, vaan se tulee vain opinnäytetyön tekijöiden tietoon. Tutkimuksen tulokset julkaistaan opinnäytetyön päätösseminaarissa Metropolia Ammattikorkeakoululla syksyllä 2017. Lisäksi ne julkaistaan kaikkien saataville Theseus-tietokantaan. Toimitamme opinnäytetyön myös yksikköönne.

Ohessa on liitteenä suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Toivomme, että tuotte sen allekirjoitettuna mukaan haastattelutilanteeseen.

Arvostamme osallistumistanne opinnäytetyömme toteuttamiseen. Kiitos!